

Rosja
w polityce zagranicznej Polski
w latach 1992–2015

*Książkę tę dedykuję
mojej córce Agnieszce*

NR 3471

Mieczysław Stolarczyk

Rosja
w polityce zagranicznej Polski
w latach 1992–2015

Redaktor serii: Nauki polityczne
Mariusz Kolczyński

Recenzent
Robert Borkowski

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Determinanty polityki zagranicznej Polski wobec Rosji	27
1.1. Uwarunkowania wewnętrzne	34
1.1.1. Uwarunkowania o charakterze obiektywnym	34
1.1.2. Uwarunkowania o charakterze subiektywnym	46
1.2. Uwarunkowania wewnętrzny	54
1.2.1. Uwarunkowania o charakterze obiektywnym	54
1.2.2. Uwarunkowania o charakterze subiektywnym	66
1.3. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)	93
1.3.1. Trendy ewolucji środowiska międzynarodowego	93
1.3.1.1. Prognozy i koncepcje ewolucji ładu międzynarodowego	94
1.3.1.2. Ewolucja supermocarstwowej roli Stanów Zjednoczonych	100
1.3.1.3. Rozwój procesów globalizacji	117
1.3.1.4. Ewolucja systemu bezpieczeństwa międzynarodowego w Europie	121
1.3.1.5. Rozwój i problemy procesów integracji europejskiej	135
1.3.1.6. Ewolucja środkowoeuropejskiego środowiska międzynarodowego	141
Rozdział 2	
Główne etapy polityki Polski wobec Rosji i stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2013	145
2.1. Stosunki polsko-radzieckie/rosyjskie w schyłkowej fazie ZSRR (1989–1991)	145
2.2. Budowa podstaw traktatowych (1992–1993)	152
2.3. Relacje polsko-rosyjskie w cieniu pierwszego pozimnowojennego poszerzenia NATO (1993–1999)	159
2.4. Stosunki polsko-rosyjskie w kontekście finalizacji dążeń Polski do członkostwa w Unii Europejskiej (1999–2004)	178
2.5. Eskalacja napięć w okresie realizacji w Polsce projektu politycznego IV RP (2005–2007)	195
2.6. Próby „pragmatyzacji” polityki Polski wobec Rosji (2008–2010)	206
2.6.1. Spory wokół modyfikacji koncepcji polityki wschodniej Polski w latach 2008–2010	229
2.7. Postępujący impas w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 2011–2013	235

Rozdział 3	
Cechy charakterystyczne polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–2013	247
3.1. Rosja jednym z najważniejszych partnerów gospodarczych Polski	247
3.2. Postrzeganie Rosji jako największego zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski w okresie pozimnowojennym	252
3.3. Główne cechy polityki historycznej Polski wobec Rosji	260
3.4. Dążenie do pomniejszenia wpływów Rosji na obszarze poradzieckim	265
3.5. Podwójne standardy w polityce Polski wobec Rosji	269
3.6. Prawicowy populizm w Polsce jako jedna z barier na drodze do poprawy stosunków polsko-rosyjskich	273
Rozdział 4	
Implikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2014–2015 dla bezpieczeństwa Polski, polityki Polski wobec Rosji i stosunków polsko-rosyjskich	283
4.1. Główne uwarunkowania i najważniejsze etapy kryzysu i konfliktu ukraińskiego	283
4.2. Najważniejsze implikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego dla bezpieczeństwa Polski	331
4.2.1. Wzrost poczucia zagrożenia ze strony Rosji	343
4.2.2. Wzrost dążeń do wzmocnienia własnego potencjału obronnego Polski	361
4.2.3. Wzmocnienie spójności NATO i wzrost jego zaangażowania w bezpieczeństwo Polski i naszego subregionu	366
4.2.4. Zacieśnienie dwustronnej współpracy polsko-amerykańskiej w zakresie bezpieczeństwa militarnego	375
4.2.5. Wzrost zagrożeń dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski	381
4.3. Charakter stosunków polsko-rosyjskich w latach 2014–2015	387
Rozdział 5	
Dylematy strategiczne polityki Polski wobec Rosji w połowie drugiej dekady XXI wieku	401
5.1. Jaka koncepcja polityki wschodniej Polski?	401
5.2. Rosja wrogiem, rywalem czy tylko trudnym partnerem w polityce bezpieczeństwa Polski?	409
5.3. Angażować czy izolować Rosję?	411
5.4. Rosja czy Ukraina głównym partnerem Polski na obszarze poradzieckim?	427
5.5. Czy w interesie Polski są rewolucyjne czy ewolucyjne zmiany na Ukrainie?	430
Zakończenie	439
Bibliografia cytowana	453
Indeks nazwisk	505
Summary	521
Резюме	527
Zusammenfassung	533

Wstęp

Tradycyjnie dwa główne kierunki geograficzne polskiej polityki zagranicznej to kierunek zachodni i wschodni. W kolejnych okresach historycznych i zmieniających się formach ustroju społeczno-politycznego Polski priorytet nadawano jednemu bądź drugiemu z nich. Odwołując się do dwóch wielkich historycznych idei myślenia polskich elit intelektualnych i politycznych o miejscu Polski w Europie, idei piastowskiej i jagiellońskiej, w całym okresie pozimnowojennym dominowała idea piastowska, czyli prymat kierunku zachodniego w polskiej polityce zagranicznej służący realizacji interesów wyrastających z polskiej racji stanu, w jej rozumieniu przez kolejne grupy rządzące naszego kraju po roku 1989¹. W stosunkach dwustronnych Polski z państwami europejskimi najważniejsze dla naszego kraju były relacje z Republiką Federalną Niemiec (RFN). Zjednoczone w 1990 roku Niemcy były nie tylko najważniejszym partnerem gospodarczym Polski, zarówno wśród państw europejskich, jak i pozaeuropejskich², ale także najważniejszym partnerem wśród państw europejskich w płaszczyźnie politycznej i w relacjach międzypaństwowych³. W płaszczyźnie bezpieczeństwa, kolejne grupy rządzące III RP wiodącą rolę nadawały stosunkom dwustronnym

¹ Zob. M. MRÓZ: *Między Polską piastowską a jagiellońską. Kontrowersje wokół kierunków polskiej polityki zagranicznej po akcesji do Unii Europejskiej*. „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2013, nr 1; M. STOLARCZYK: *Czynnik narodowy w polityce zagranicznej państwa a procesy globalizacji i integracji*. W: „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”. T. 2. Red. J. IWANEK, M. STOLARCZYK. Katowice 2006.

² Dla przykładu, w roku 1993 wymiana handlowa Polski z Niemcami (średnio import i eksport) stanowiła 32% wartości całego polskiego handlu zagranicznego. W roku 2007 udział Niemiec w obrotach handlowych Polski stanowił ok. 25%, a w roku 2012 – ok. 26%. Natomiast udział Polski w wymianie handlowej Niemiec stanowił w roku 2012 ok. 3%. W roku 2011 wartość polsko-niemieckich obrotów handlowych wynosiła prawie 70 mld EUR, w roku 2013 – 71,5 mld EUR, a w roku 2014 – ok. 80 mld EUR.

³ Szerzej zob. M. STOLARCZYK: *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989–2009*. Katowice 2010.

ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Natomiast w relacjach wielostronnych na kierunku zachodnim kluczowe dla realizacji celów polityki zagranicznej przyjętych przez kolejne rządy Rzeczypospolitej Polskiej (RP) były stosunki w ramach NATO i Unii Europejskiej.

Drugim kierunkiem strategicznym polskiej polityki zagranicznej po roku 1989 był kierunek wschodni (jagielloński), co nie znaczy, że nie było opinii, że to jest kierunek najważniejszy (priorytetowy), a w jego ramach za kluczowy uznawano wektor ukraiński. Zwolennicy tego sposobu myślenia argumentowali, że wszystkie inne kierunki polskiej polityki zagranicznej (np. sojusz z USA w ramach NATO, integracja europejska) to jedynie budowanie instrumentów do osiągnięcia celów na owym priorytetowym, wschodnim kierunku⁴. W omawianym okresie dominowało jednak myślenie, zarówno wśród decydentów polskiej polityki zagranicznej, jak i wśród większości społeczeństwa polskiego, że priorytetowym kierunkiem polskiej polityki zagranicznej powinien być kierunek zachodni, którego przedłużenie, głównie ze względu na znaczenie dla Polski stosunków z USA w płaszczyźnie bezpieczeństwa, stanowił kierunek euroatlantycki.

Polityka wschodnia Polski w okresie pozimnowojennym determinowana była wieloma uwarunkowaniami wewnętrznymi (wewnątrzpolskimi), a także zmianami zachodzącymi na obszarze poradzieckim, w tym charakterem polityki wewnętrznej i zagranicznej państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego oraz ewolucją polityki Stanów Zjednoczonych i głównych państw Europy Zachodniej wobec krajów tego regionu. Rdzeniem polskiej polityki wschodniej w ostatniej dekadzie XX wieku oraz w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku były relacje z Federacją Rosyjską (FR)/Rosją, Ukrainą oraz Białorusią⁵. Po przyjęciu naszego kraju oraz państw nadbałtyckich (Litwy, Łotwy, Estonii) do NATO i UE stosunki Polski z państwami nadbałtyckimi były częścią relacji transatlantyckich w ramach NATO i stosunków między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Od gruzińskiej „rewolucji róż” w 2003 roku istotnie wzrosło znaczenie Gruzji w polskiej polityce wschodniej, szczególnie w okresie prezydentury Lecha Kaczyńskiego. Natomiast zainicjowany przez Polskę oraz Szwecję i przyjęty w 2009 roku przez Unię Europejską program Partnerstwa Wschodniego objął takie państwa na obszarze poradzieckim (obszar byłego ZSRR), jak: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Republika Mołdawii i Ukraina.

Polityka wschodnia Polski w okresie pozimnowojennym składała się z wielu faz (etapów), które daje się bardziej precyzyjnie wyodrębnić, analizując stosunki

⁴ P. ŻURAWSKI VEL GRAJEWSKI: *Geopolityka – siła – wola. Rzeczypospolitej zmagania z losem*. Kraków 2010, s. 293–331.

⁵ Zob. R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010; *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania – koncepcje – realizacja*. Red. A. GIL, T. KAPUŚNIAK. Lublin–Warszawa 2009; K. FEDOROWICZ: *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989–2010*. Poznań 2011.

bilateralne Polski z jej najważniejszymi partnerami za naszą wschodnią granicą. Generalnie rzecz ujmując, w polityce wschodniej Polski w latach 1989–2015 można wyodrębnić następujące etapy: pierwszy, w latach 1989–1991, charakteryzujący się nowymi akcentami w relacjach polsko-radzieckich w schyłkowej fazie ZSRR, w tym realizowanej od jesieni 1990 roku koncepcji dwutorowości: rozwijania równoprawnych stosunków z władzami centralnymi ZSRR (Moskwą) z jednoczesnym ustanowieniem i rozwijaniem stosunków z kierownictwami i elitami radzieckich republik związkowych oraz deklarowanym przez polskie władze wsparciem dla postępującego w tym czasie na obszarze ZSRR procesu proklamowania państwowej suwerenności przez kolejne republiki; drugi, w latach 1992–1994, to okres budowy podstaw traktatowych z państwami powstałymi po rozpadzie ZSRR, przede wszystkim z sąsiadami Polski zza wschodniej granicy: Federacją Rosyjską (Rosją), Ukrainą, Białorusią i Litwą; trzeci, w latach 1994–1999, był związany z polityką wschodnią Polski realizowaną w kontekście dążeń naszego kraju do członkostwa w NATO; czwarty, w latach 1999–2004, zdeterminowany był w znacznym stopniu negocjacjami akcesyjnymi Polski z UE oraz procesem i implikacjami przystąpienia Polski do tej organizacji; piąty, w latach 2005–2007, charakteryzował się eskalacją napięć w stosunkach polsko-rosyjskich oraz dążeniem rządów składających się w większości z polityków partii Prawo i Sprawiedliwość (PiS) do jednoczesnego zacieśniania współpracy w relacjach polsko-ukraińskich i polsko-gruzyńskich, realizowanej w opozycji wobec Rosji; szósty, w latach 2007–2010, charakteryzował się bardziej pragmatycznym niż w okresie wcześniejszym podejściem polskiego rządu nie tylko do relacji z Rosją, ale także do stosunków z Ukrainą i Białorusią; siódmy, w latach 2011–2013, z jego cechą wiodącą – impasem w stosunkach polsko-rosyjskich oraz stagnacją w stosunkach polsko-ukraińskich; ósmy pozimnowojennej polityki wschodniej Polski rozpoczął się na przełomie roku 2013/2014 – był on zdeterminowany kryzysem i konfliktem ukraińskim i jego implikacjami dla stosunków polsko-ukraińskich, polsko-rosyjskich i polsko-białoruskich oraz dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski realizowanej na innych kierunkach.

Mając na uwadze wymiar praktyczny, realizacyjny polskiej polityki wschodniej w latach 1992–2015, z pewnym uproszczeniem można wskazać na kilka najważniejszych celów, jakie składały się na jej istotę. Należy do nich zaliczyć:

- zbudowanie podstaw traktatowych z nowymi sąsiadami, podpisanie traktatów dwustronnych o przyjaźni i współpracy dobrosąsiedzkiej, w których znalazły się m.in. zapisy o poszanowaniu suwerenności, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej i nieingerencji w sprawy wewnętrzne⁶, deklarowanie przez kolejne grupy rządzące w Polsce woli realizacji przyjętych w traktatach zobowiązań;

⁶ Zob. J. KUKUŁKA: *Traktaty sąsiedzkie Polski odrodzonej*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1998, s. 218 i nast.

- wspieranie niezależności państwowej krajów powstałych na obszarze poradzieckim oraz ich transformacji, opartej na zasadach gry rynkowej i liberalnej demokracji;
- priorytetowe traktowanie relacji z Ukrainą (Ukraina strategicznym partnerem Polski);
- uznanie Rosji (Federacji Rosyjskiej) za główne zagrożenie dla Polski i za jej największego przeciwnika;
- dążenie do europeizacji Ukrainy z jednoczesnym, w miarę polskich możliwości, izolowaniem Rosji i jej odpychaniem ku Azji;
- rozwój stosunków gospodarczych z sąsiadami zza wschodniej granicy;
- próby dywersyfikacji dostaw ropy i gazu, dążenie do zmniejszenia zależności polskiej gospodarki od surowców energetycznych importowanych z Rosji;
- ochronę i wsparcie Polonii na Wschodzie na podstawie zobowiązań traktatowych i standardów międzynarodowych dotyczących mniejszości;
- dążenie polskiej dyplomacji, po wejściu Polski w struktury NATO i UE, do wykorzystywania ich na rzecz wywierania wpływu na politykę wschodnią państw członkowskich NATO i UE, by była ona bardziej zbliżona do oczekiwań strony polskiej (aspirowanie Polski do kształtowania wschodniego wymiaru UE i NATO);
- pokojowe rozwiązywanie sporów występujących za wschodnią granicą Polski.

Po rozpadzie (rozwiązaniu) ZSRR w grudniu 1991 roku kierunek wschodni polskiej polityki zagranicznej odnosił się przede wszystkim do relacji z Federacją Rosyjską, Ukrainą, Litwą i Białorusią. W polityce wschodniej Polski w okresie pozimnowojennym stosunki polsko-rosyjskie stanowiły obszar budzący najwięcej emocji. Wynikało to m.in. z tego, że oprócz interesów zbieżnych w kolejnych etapach relacji między obu tymi państwami w wymiarze dwu- i wielostronnym występowały z dużą intensywnością interesy rozbieżne czy wręcz sprzeczne. Wyrastały one zarówno z przesłanek historycznych, jak i ze spraw bieżących. Duży zakres rozbieżnych interesów, eksponowanych bardzo często jako sprzeczność strategicznych interesów Polski i Rosji, stałe odwoływanie się strony polskiej do doświadczeń historycznych w relacjach polsko-rosyjskich (silny wpływ pamięci historycznej Polaków), występujące w dużej skali w społeczeństwie polskim postawy niechęci czy wręcz wrogości wobec Rosji i Rosjan oraz nadużywanie przez kolejne grupy rządzące w naszym kraju, a w jeszcze większym stopniu przez media, formuły „zagrożenia rosyjskiego”, sprzyjały nie tylko utrzymywaniu się, ale wzmocnianiu wspomnianych emocji. Należy jednak mieć na uwadze to, że niemal w każdym z etapów stosunków polsko-rosyjskich, oprócz lat 2014–2015, z różnym natężeniem, wraz z czynnikami utrudniającymi rozwój współpracy polsko-rosyjskiej występowały także czynniki jej sprzyjające, obok rozbieżnych interesów istniały w poszczególnych płaszczyznach stosunków polsko-rosyjskich (politycznej i bezpieczeństwa, gospodarczej, kulturalnej) także obszary zbieżności interesów.

W całym okresie pozimnowojennym, m.in. ze względu na dużą asymetrię potencjałów Polski i Rosji (szeroko rozumianą siłę fizyczną tych państw), ich geopolityczne usytuowanie oraz role odgrywane w stosunkach międzynarodowych, znaczenie Rosji dla Polski w płaszczyźnie politycznej i bezpieczeństwa oraz w płaszczyźnie gospodarczej było zdecydowanie większe niż znaczenie Polski, w tych samych dziedzinach, dla Rosji. Znajdowało to swój wyraz także w koncepcjach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski i Rosji oraz w opracowaniach naukowych i publicystyce politycznej obu państw. W omawianym okresie Rosja odgrywała jedną z głównych ról w polskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Natomiast rola Polski w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Rosji nie była nazbyt znacząca. Stosunki Rosji z Polską, choć z upływem czasu nabierały większego znaczenia, nie należały do priorytetów rosyjskiej polityki. Dla Polski bardzo istotna funkcja, jaką pełniła w jej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Rosja, wynikała m.in. z tragicznych dla Polski i Polaków doświadczeń historycznych związanych z polsko-rosyjskimi relacjami w ostatnich kilku stuleciach oraz z wiążącym się z tym, utrzymującym się, ale i świadomie wzmocnianym przez media i znaczną część polskiej klasy politycznej, wizerunkiem Rosji jako: głównego zagrożenia i przeciwnika Polski o ponadczasowym charakterze; największego państwa powstałego na obszarze byłego ZSRR, dysponującego największym wśród pozostałych państw WNP potencjałem geograficznym, demograficznym, gospodarczym, militarnym oraz zdecydowanie większymi niż pozostałe państwa WNP możliwościami oddziaływania politycznego na obszarze byłego ZSRR; jednego z głównych partnerów handlowych Polski; głównego eksportera surowców energetycznych dla polskiej gospodarki (ropy i gazu); mocarstwa eurazjatyckiego o znaczących możliwościach oddziaływania w płaszczyźnie politycznej, bezpieczeństwa i gospodarczej także w skali globalnej.

Dla Rosji znaczenie Polski wynikało przede wszystkim z następujących względów: położenia geograficznego naszego kraju, w tym geopolitycznego usytuowania Polski między Rosją a Niemcami – największym partnerem politycznym i gospodarczym Rosji na Zachodzie; sąsiedztwa poprzez enklawę kalininogradzką; tranzytowych atutów Polski (przez terytorium Polski przechodzą najkrótsze lądowe połączenia kolejowe, drogowe oraz rurociągowo (ropa naftowa) i gazociągowe Rosji z Europą Zachodnią⁷. Po uzyskaniu przez Polskę człon-

⁷ Wraz z zakończeniem budowy pierwszej nitki Gazociągu Jamalskiego w roku 1999 przez terytorium Polski przechodziło 16% rosyjskiego eksportu gazu. Rurociągiem „Przyjaźń” płynęła ropa naftowa, stanowiąca 30% tego surowca eksportowanego przez Federację Rosyjską. W tym okresie polskie firmy transportowe stały się również jednymi z największych przewoźników różnych towarów, a także artykułów spożywczych z Europy Zachodniej do Rosji. A.W. MALGIN: *Stosunki polityczne między Polską a Rosją po 1990 r.* W: *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich (1918–2008)*. Red. A.D. ROTFELD i A.W. TORKUNOW. Warszawa 2010, s. 701; Zob. M. MENKISZAK: *Polska w strategii międzynarodowej Federacji Rosyjskiej*.

kostwa w NATO (12 III 1999) oraz w Unii Europejskiej (1 V 2004) stopniowo w polityce zagranicznej Rosji wzrastała rola Polski jako państwa współkształtującego politykę NATO i UE, także wobec Rosji.

W międzypaństwowych i międzyrządowych relacjach polsko-rosyjskich w omawianym okresie wyodrębnić można wiele etapów (faz) charakteryzujących się poprawą bądź pogorszeniem stosunków politycznych. Były one funkcją determinant wewnątrzpolskich, wewnątrzrosyjskich oraz uwarunkowań międzynarodowych. Chociaż głównym partnerem gospodarczym Rzeczypospolitej Polskiej na kierunku wschodnim jej polityki zagranicznej była Federacja Rosyjska (Rosja), to polsko-rosyjskie stosunki polityczne znajdowały się zazwyczaj w kryzysie. Mimo wielu deklaracji składanych przez polityków polskich i rosyjskich, kolejne, niezbyt zdecydowane, próby poprawy polsko-rosyjskich relacji międzypaństwowych podejmowane po jednej bądź po obu stronach trwały stosunkowo krótko i w dłuższym okresie nie były skuteczne. Główną przyczyną tego stanu rzeczy był wysoki stopień odmienności czy wręcz sprzeczności w interesach Polski i Rosji dotyczący relacji zarówno bilateralnych, jak i wielostronnych, oraz brak woli politycznej po obu stronach do poszukiwania i poszerzania pola zbieżnych interesów m.in. poprzez konsekwentne dążenie do rozwiązywania przynajmniej niektórych spornych kwestii we wzajemnych stosunkach.

Interesy i cele realizowane w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa przez kolejne grupy rządzące Polski i Rosji charakteryzowały się dużym stopniem rozbieżności, a w niektórych dziedzinach występowała wręcz między nimi zasadnicza sprzeczność. Dominacja rozbieżnych interesów nad zbieżnymi zarówno w relacjach bilateralnych Polski i Rosji, jak i w relacjach obu tych państw z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, według rozumienia tych interesów i sposobów ich realizacji przez kolejnych decydentów polityki zagranicznej Polski i Rosji, wydawała się barierą uniemożliwiającą znaczącą poprawę polsko-rosyjskich stosunków w płaszczyźnie politycznej. Jednakże pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, w czasie pierwszych lat rządów Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego (PO/PSL), doszło do znacznej poprawy w międzypaństwowych relacjach polsko-rosyjskich. Po raz pierwszy w historii polityki zagranicznej III RP zdecydowaną wolę do poprawy stosunków z Rosją wyrażali przedstawiciele polskiego rządu, którzy w większości wywodzili się z „Solidarności” (myślę tu o liderach PO). Podejmowane w okresie wcześniejszym przez stronę polską zabiegi o normalizację stosunków polsko-rosyjskich związane były zazwyczaj z rządami, w których głównym ugrupowaniem był Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD). Mam tu na uwadze przede wszystkim działania, choć niezbyt konsekwentne, zmierzające do zdynamizowania stosunków polsko-rosyjskich, podejmowane przez centrolewicowe rządy koalicyjne funk-

W: *Bezpieczeństwo narodowe Polski – geopolityczne i geoeconomiczne uwarunkowania*. Red. E. HALIŻAK. Toruń 1995, s. 19 i nast.

cjonujące w latach 1993–1997⁸. Działania te nie przyniosły jednak zamierzonych efektów m.in. ze względu na pojawiające się zarzuty polityków wywodzących się z „Solidarności” i wspierających ich dziennikarzy, formułowane wobec polityków SLD, o ich rzekome dążenie do ponownej samowasalizacji Polski względem Rosji, tak jak to miało miejsce w czasach PRL i polityki prowadzonej wówczas przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR).

Wśród polskich badaczy stosunków polsko-rosyjskich zróżnicowane były stanowiska co do głównych cezur tych relacji począwszy od rozpadu ZSRR do końca pierwszej dekady XXI wieku⁹. Zdaniem Ryszarda Zięby, ze względu na kryterium treści i intensywności, stosunki polityczne między Polską a Federacją Rosyjską w latach 1990–2010 można podzielić na cztery etapy. Etap pierwszy – w latach 1990–1993 – obejmował starania Polski o zlikwidowanie więzów imperialnej zależności i ustanowienie nowych podstaw traktatowych stosunków wzajemnych. Drugi etap – w latach 1993–1999 – charakteryzował się systematycznym pogarszaniem się stosunków wzajemnych, co wiązało się głównie ze staraniami Polski o członkostwo w NATO. Etap trzeci – w latach 1999–2007 – to okres od oczekiwanego przełomu do kryzysu w stosunkach wzajemnych. Czwarty etap – rozpoczęty pod koniec 2007 roku – wynikał z zapoczątkowanej przez rząd Donalda Tuska polityki pragmatycznego układania stosunków polsko-rosyjskich¹⁰.

Roman Kuźniar dokonując analizy polityki zagranicznej III RP w latach 1989–2008, omawia stosunki polsko-rosyjskie w następujących przedziałach czasowych: odzyskanie suwerenności (1989–1992); bezpieczeństwo, czyli bitwa o Atlantyk (1993–1998); Europa, czyli Polska wchodzi do Unii Europejskiej (1998–2002); pułapki walki o silną pozycję (2003–2007); powrót do normalności (od końca 2007 r.)¹¹.

Marek Menkiszak i Marcin Andrzej Piotrowski omawiając polską politykę wschodnią w latach 1989–2002, wyodrębnili następujące jej fazy, w tym stosunki Polski z Rosją/ZSRR: pożegnanie z „Wielkim Bratem”, polityka Polski wobec ZSRR (1989–1991); definiowanie interesów i tworzenie podstaw prawnych (1992–1993); próba ożywienia kontaktów i trudne realia (1994–1995); wzrost aktywności i próba „ekonomizacji” wzajemnych kontaktów (1996–1997); relacje polsko-

⁸ W tym czasie funkcjonowały trzy gabinety lewicowe: rząd premiera W. Pawlaka (26 X 1993 – 1 III 1995), gabinet J. Oleksego (4 III 1995 – 26 I 1996), rząd W. Cimoszewicza (2 II 1996 – 17 X 1997). Zob. M. MIGALSKI, W. WOJTASIK, M. MAZUR: *Polski system partyjny*. Warszawa 2006, s. 226 i nast.

⁹ W ramach realizowanej koncepcji dwutorowości dwustronne stosunki Polski z Federacją Rosyjską zostały nawiązane jeszcze przed rozpadem ZSRR. W październiku 1990 r. została podpisana Deklaracja o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką.

¹⁰ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 165 i nast.

¹¹ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008.

-rosyjskie przez pryzmat integracji Polski z NATO i Unią Europejską. Załamanie się współpracy ekonomicznej (1998–1999); poszukiwanie nowego otwarcia od połowy 2000 roku¹².

Olga Wasiuta wyodrębniła w politycznych stosunkach między Polską a ZSRR/Rosją w latach 1989–2009 następujące etapy: okres schyłkowy w relacjach polsko-radzieckich (1989–1991); tymczasowa normalizacja stosunków polsko-rosyjskich przeplatana okresami napięć (1992–1995); próba poprawy relacji dwustronnych (1996–2000); nowy wymiar stosunków w okresie zmiany prezydentury w Rosji i przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (2000–2005); zmiany w relacjach polsko-rosyjskich w początkowym okresie prezydentury Lecha Kaczyńskiego (2005–2007); próba poprawy stosunków dwustronnych po objęciu władzy w Polsce przez Platformę Obywatelską (od końca 2007 r.)¹³.

W ocenie Krzysztofa Fedorowicza, z uwagi na intensywność i kryterium treści, relacje polityczne między Polską a Federacją Rosyjską w latach 1990–2010 można podzielić na cztery etapy. Etap pierwszy, w latach 1990–1992, obejmował kształtowanie się podstaw relacji z Federacją Rosyjską. Etap drugi, lata 1993–1999, to stwierdzenie sprzecznych celów geopolitycznych obu stron i zabiegi strony polskiej o uzyskanie członkostwa w NATO przy zdecydowanym sprzeciwie Rosji. Trzeci etap, w latach 2000–2007, charakteryzował się dominacją polityki historycznej i stopniowym pogarszaniem się wzajemnych relacji. Etap ostatni, od roku 2008, jest początkiem zmiany dotychczasowej polityki wobec Rosji w wyniku weryfikacji działań podejmowanych w latach wcześniejszych i bardziej pragmatycznego podejścia strony polskiej do kształtowania dwustronnych relacji¹⁴.

Sądzę, że – mając na uwadze zaprezentowane stanowiska co do głównych cezur w stosunkach polsko-rosyjskich w okresie pozimnowojennym – w polityce Polski wobec Federacji Rosyjskiej w latach 1992–2015 można wyodrębnić siedem następujących etapów: pierwszy, budowa podstaw traktatowych (1992–1993); drugi, relacje polsko-rosyjskie w cieniu pierwszego pozimnowojennego poszerzenia NATO (1993–1999); trzeci, stosunki polsko-rosyjskie w kontekście finalizacji dążeń Polski do członkostwa w Unii Europejskiej (1999–2004); czwarty, eskalacja napięć w okresie realizacji w Polsce przez rządy PiS projektu politycznego IV RP (2005–2007); piąty, próby pragmatyzacji polityki Polski wobec Rosji (2008–2010); szósty, impas w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 2011–2013, spowodowany przede wszystkim sporami wewnątrzpolskimi dotyczącymi charakteru polityki Polski wobec Rosji po katastrofie smoleńskiej oraz sporami polsko-rosyjskimi dotyczącymi przyczyn tejże katastrofy i zastrzeżeniami strony polskiej co do prowadzonego w tym zakresie w Rosji śledztwa; siódmy, który

¹² M. MENKISZAK, M.A. PIOTROWSKI: *Polska polityka wschodnia*. W: *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002, s. 214 i nast.

¹³ O. WASIUTA: *Stosunki polsko-rosyjskie*. W: *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne*. Red. W.T. MODZELEWSKI. Olsztyn 2009, s. 9 i nast.

¹⁴ K. FEDOROWICZ: *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi...*, s. 85 i nast.

rozpoczął z końcem 2013 roku, kiedy to stosunki polsko-rosyjskie zdeterminowane zostały niemal w całości przez kryzys i konflikt ukraiński.

Wymienione etapy stosunków polsko-rosyjskich i polityki Polski wobec Rosji nakładały się niejako na dwa główne okresy polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji: pierwszy, lata prezydentury Borysa Jelcyna (1991–1999); drugi, okres prezydentury Władimira Putina (od 31 grudnia 1999 r. do 7 maja 2008 r.). Przedłużeniem tego drugiego okresu, ze względu na kontynuację większości elementów charakterystycznych dla polityki wewnętrznej i zagranicznej W. Putina, były cztery lata prezydentury Dmitrija Miedwiediewa (2008–2012), w którym to okresie funkcję premiera sprawował W. Putin. W połowie 2012 roku W. Putin ponownie objął urząd prezydenta Rosji.

Głównym celem badawczym postawionym w niniejszym opracowaniu jest wyodrębnienie najważniejszych etapów polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–2015 oraz zarysowanie ich cech najbardziej charakterystycznych. Dążeniem moim było zaprezentowanie w ujęciu syntetycznym najważniejszych przejawów współpracy polsko-rosyjskiej w latach 1992–2015 oraz omówienie kwestii najbardziej spornych w relacjach międzyrządowych (międzypaństwowych). Jednym z głównych zamierzeń podjętych w pracy jest ukazanie źródeł i przejawów rozbieżnych interesów oraz formułowanych na ich podstawie celów przez decydentów polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski i Rosji, realizowanych zarówno we wzajemnych relacjach, jak i w wymiarze wielostronnym. Pragnę zaznaczyć, że polityka Polski wobec Rosji w latach 1992–2007 omówiona została zdecydowanie bardziej syntetycznie w stosunku do jej omówienia dotyczącego lat 2008–2015. Takie nierównomierne rozłożenie akcentów wydaje się jednak uzasadnione przede wszystkim tym, że, w mojej ocenie, dla opracowań politologicznych z zakresu polskiej polityki zagranicznej, a tym bardziej dla Czytelników tych opracowań, zdecydowanie bardziej interesujące wydają się zjawiska i procesy występujące w relacjach polsko-rosyjskich w ostatnich latach, w stosunku do tych, jakie miały miejsce w pierwszym i drugim dziesięcioleciu okresu pozimnowojennego. Z tego względu, jak również mając na uwadze ograniczone ramy objętościowe opracowania, najszerzej w pracy zaprezentowane zostały kwestie występujące w ostatnich trzech etapach stosunków polsko-rosyjskich w latach 2008–2010, w latach 2011–2013 oraz w latach 2014–2015. Jednym z ważniejszych celów postawionych w tym opracowaniu jest ukazanie nowych akcentów w polskiej polityce zagranicznej wobec Rosji, które wystąpiły na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku. W tej części monografii próbuję udzielić odpowiedzi m.in. na następujące pytania: W czym przejawiały się nowe akcenty w polityce rządu PO/PSL wobec Rosji i jakie najważniejsze czynniki sprawcze doprowadziły do ich wystąpienia? Jakie były główne przyczyny, które doprowadziły do stagnacji w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 2011–2013? Kolejnym celem w tej części opracowania jest wskazanie na cechy najbardziej charakterystyczne polityki RP wobec FR w latach 2014–2015, kiedy

to stosunki polsko-rosyjskie zdeterminowane były przede wszystkim przez kryzys i konflikt ukraiński. Ważnym moim zamierzeniem badawczym jest wskazanie na najważniejsze implikacje wydarzeń, jakie miały miejsce na Ukrainie w latach 2014–2015, dla bezpieczeństwa Polski i stosunków polsko-rosyjskich. Inkorporacja Krymu przez Rosję oraz wspieranie przez grupy rządzące Rosji prorosyjskich separatystów we wschodniej Ukrainie znacznie wzmocniły w społeczeństwie polskim poczucie zagrożenia ze strony Rosji.

Opracowanie nie jest całościową analizą stosunków polsko-rosyjskich. W książce akcent postawiony został na ukazaniu polityki Polski wobec Rosji, szczególnie w płaszczyźnie politycznej i bezpieczeństwa. Oczywiście, nie znaczy to, że omawiając jakikolwiek okres w stosunkach polsko-rosyjskich i eksponując kwestie dotyczące charakteru polityki Polski wobec Rosji, można abstrahować od polityki Rosji wobec Polski. W pracy wyeksponowana została płaszczyzna polityczna stosunków polsko-rosyjskich, z zasygnalizowaniem jedynie niektórych kwestii gospodarczych. Nacisk został położony na ukazanie roli Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski w okresie pozimnowojennym. Stosunkowo syntetycznie potraktowane zostały kwestie związane z polsko-rosyjskimi stosunkami gospodarczymi, a niemal zupełnie pominięte – polsko-rosyjskie stosunki kulturalne.

Cezurą dolną opracowania jest rok 1992, pierwszy rok funkcjonowania na mapie politycznej świata Federacji Rosyjskiej jako głównego, a w niektórych dziedzinach – jedyne, sukcesora rozwiązanego w grudniu 1991 roku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), z pewnymi odniesieniami do lat 1989–1991, kiedy to w wyniku zmian ustrojowych w Polsce rozpoczął się przyspieszony rozpad tzw. bloku radzieckiego oraz kiedy doszło do zasadniczej zmiany celów i kierunków polskiej polityki zagranicznej. Cezurą górną jest rok 2015, w którym zakończona została praca nad przygotowaniem monografii.

Podstawowa teza badawcza opracowania zawiera się w stwierdzeniu, że Federacja Rosyjska (Rosja) w latach 1992–2015 zajmowała kluczowe miejsce w realizowanej przez Polskę polityce bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Jednakże ta bardzo wysoka rola wynikała nie tyle z faktu traktowania jej jako faktycznego czy potencjalnego partnera, ile z roli Rosji w polskiej polityce zagranicznej jako głównego zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski i jej głównego potencjalnego przeciwnika. Niezależnie od skali rzeczywistego (realnego) zagrożenia ze strony Rosji, państwo to było postrzegane przez kolejne grupy rządzące III RP (mając na uwadze ich motywy rzeczywiste prowadzonej polityki bezpieczeństwa) i przez znaczną część społeczeństwa polskiego jako główne zagrożenie dla bezpieczeństwa naszego kraju. To poczucie zagrożenia ze strony Rosji występowało wśród decydentów polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz wśród środowisk opiniotwórczych w naszym kraju, choć z różnym natężeniem, zarówno w ostatniej dekadzie XX wieku, kiedy to Rosja znajdowała się w głębokim kryzysie gospodarczym i kiedy malała jej rola międzynarodowa, jak i w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku, kiedy Rosja wyszła z kryzysu i stała

się bardziej asertywna w realizowaniu własnych interesów na arenie międzynarodowej. W pracy pragnę wykazać także słuszność stanowiska, w myśl którego charakter stosunków polsko-rosyjskich w okresie pozimnowojennym zależał przede wszystkim od Rosji (jej polityki wewnętrznej i zagranicznej, w tym polityki prowadzonej wobec Polski), co eksponowano po stronie polskiej, ale nie tylko od Rosji, relacje polsko-rosyjskie bowiem uzależnione były w znacznym stopniu także od Polski, jej polityki zagranicznej, przede wszystkim zaś od jej polityki wschodniej prowadzonej wobec Federacji Rosyjskiej i pozostałych państw powstałych w zachodniej części byłego ZSRR, w tym od woli politycznej polskich grup rządzących do poprawy relacji z Rosją. Za stosunki polsko-rosyjskie, za ich stan w omawianym okresie, odpowiedzialne były obie strony.

W polskiej literaturze naukowej, a także w publicystyce dotyczącej stosunków polsko-rosyjskich dominowało stanowisko, eksponowane także przez kolejne rządy RP, że polskie władze dążyły do ukształtowania bliskich i obopólnie korzystnych stosunków z Rosją oraz że Polska zabiegała o poprawę stosunków z Rosją, ale to z powodu polityki Rosji stosunki polsko-rosyjskie były zazwyczaj kryzysowe. Wbrew przeważającemu w naszym kraju stanowisku uważam, że Polska ponosi znaczną część odpowiedzialności za zły stan stosunków polsko-rosyjskich, charakterystyczny dla większości etapów relacji polsko-rosyjskich w latach 1992–2015. W polskich badaniach polityki wschodniej RP stanowisko takie występowało w zdecydowanej mniejszości w stosunku do głównego nurtu i powszechnie obowiązującej w tym zakresie poprawności politycznej badaczy spraw międzynarodowych¹⁵. Prezentowane przeze mnie jako autora tej monografii stanowisko w kwestii roli Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski, stosunków polsko-rosyjskich oraz roli Rosji w systemie międzynarodowym jest stanowiskiem zdecydowanie mniejszościowym w polskich badaniach polityki wschodniej Polski. Podobne stanowisko znaleźć było można m.in. w opracowaniach autorstwa Stanisława Bielenia, Ryszarda Zięby, Bronisława Łagowskiego, Andrzeja Romanowskiego czy Jana Widackiego. Wśród politologów rosyjskich występowały zaś opinie, że za złe stosunki polsko-rosyjskie odpowiada przede wszystkim polska strona. Te stosunki są złe – mówił Siergiej Markow – z inicjatywy Polski. „Rosja raczej jest zwolennikiem ich polepszania, a Polska – pogarszania”¹⁶.

Aby zrealizować główne cele badawcze i umożliwić udowodnienie przyjętej tezy badawczej, postawiłem następujące szczegółowe pytania badawcze: Jakie były i jak zmieniały się główne determinanty polityki Polski wobec Rosji

¹⁵ Szerzej na ten temat zob. S. BIELEŃ: *Badania polskiej polityki wschodniej*. W: *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska – Europa – Świat. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Ziębie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*. Red. J. ZAJĄC, A. WŁODKOWSKA-BAGAN, M. KACZMARSKI. Warszawa 2015.

¹⁶ *Prześcieńcie się mścić na Rosjanach. Rozmowa z Siergiejem Markowem, rosyjskim politologiem*. „Rzeczpospolita”, 7–8 III 2015.

w okresie pozimnowojennym? Co było charakterystyczne (specyficzne) dla poszczególnych etapów stosunków polsko-rosyjskich w omawianym okresie? Jakie były główne obszary spornych interesów w stosunkach polsko-rosyjskich w wymiarze bilateralnym i w wymiarze wielostronnym w latach 1992–2015? Jakie były cechy charakterystyczne polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–2013? Jakie były najważniejsze implikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2014–2015 dla ewolucji roli Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski i dla stosunków polsko-rosyjskich? Jakie są w mojej ocenie najważniejsze dylematy strategiczne polityki Polski wobec Rosji w połowie drugiej dekady XXI wieku?

Pragnę podkreślić, że niniejsze opracowanie nie jest monografią stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2015, w której Czytelnik może znaleźć całościowe omówienie wszystkich istotnych zagadnień relacji między tymi państwami we wszystkich głównych płaszczyznach stosunków międzynarodowych w omawianym okresie. W pracy scharakteryzowałem tylko niektóre z nich. Ze względu na przyjęte cele badawcze akcent postawiony został na wyeksponowaniu miejsca i roli Rosji w polityce zagranicznej, w tym przede wszystkim w polityce bezpieczeństwa zewnętrznego Polski w okresie pozimnowojennym.

Preferowany przeze mnie paradygmat do wyjaśniania zjawisk i procesów polityki zagranicznej państw i stosunków międzynarodowych to paradygmat realistyczny, szczególnie w jego wersji neoklasycznej, który, w ocenie autora, najlepiej z wszystkich pozostałych teorii stosunków międzynarodowych pozwala na wyjaśnianie zachowania państw na arenie międzynarodowej, w tym uwarunkowań jego polityki zagranicznej, realizowanych interesów i celów oraz stosowanych instrumentów i metod działania w relacjach dwu- i wielostronnych. Pozwala on także na udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące ukazania istoty systemu międzynarodowego, w tym czynników sprawczych jego ewolucji¹⁷. Podzielał stanowisko, że paradygmat realistyczny jest najbardziej bogatą i atrakcyjną ofertą badawczą polityki zagranicznej państw i stosunków międzynarodowych¹⁸. Proponowane w ramach paradygmatu realistycznego założenia eksplanacyjne, w jego wersji proponowanej przez realizm neoklasyczny, na którego gruncie próbuje się pogodzić realizm klasyczny z realizmem strukturalnym (neorealizmem), pozwalają najpełniej, w stosunku do innych teorii występujących w nauce o stosunkach międzynarodowych, na wnikięcie w istotę zjawisk i procesów dotyczących uwarunkowań, celów i środków polityki zagranicznej państw oraz ich

¹⁷ Szerzej na temat cech paradygmatu realistycznego w jego wersji klasycznej oraz pozostałych zob. H.J. MORGENTHAU: *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa 2010; K.N. WALTZ: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa 2010; M. KACZMARSKI: *Realizm neoklasyczny. W: Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*. Red. R. ZIĘBA, S. BIELEŃ, J. ZAJĄC. Warszawa 2015.

¹⁸ Zob. T. ŁOŚ-NOWAK: *Paradygmat realistyczny – projekcje porządku międzynarodowego w XXI wieku*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005.

relacji dwu- i wielostronnych z innymi państwami jako głównymi uczestnikami stosunków międzynarodowych¹⁹.

Zastosowane w pracy podejście badawcze to podejście politologiczne służące wyjaśnianiu zjawisk i procesów społecznych. Ono wydaje się najbardziej przydatne do opracowania podjętego tematu. Z metod badawczych wykorzystałem m.in. metodę analizy czynnikowej i analizy systemowej, metodę instytucjonalno-prawną, metodę komparatystyczną oraz metody ilościowe. W szerokim zakresie wykorzystana została metoda obserwacyjna w odniesieniu do tendencji rozwoju polityki zagranicznej III RP, ewolucji stosunków polsko-rosyjskich oraz ewolucji systemu międzynarodowego w okresie pozimnowojennym, co pozwoliło na umieszczenie podjętego problemu badawczego, polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–2015, w szerszym kontekście ewolucji bliższego i dalszego środowiska międzynarodowego Polski w tym okresie. W pracy wykorzystanych zostało wiele technik badawczych, w tym przede wszystkim analiza zawartości dokumentów, analiza danych statystycznych oraz analiza krytyczna piśmiennictwa naukowego.

Celowi zapewnienia efektywnego rozwiązania problemu badawczego i wykazania słuszności postawionej tezy badawczej oraz uzyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze, za pomocą przyjętych metod badawczych, podporządkowana została struktura pracy. Przyjąłem w niej układ chronologiczno-problemowy, który pozwala na w miarę pełne przedstawienie i analizę wydarzeń, zjawisk, procesów oraz problemów występujących w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Polski, w stosunkach polsko-rosyjskich oraz w stosunkach międzynarodowych w Europie i w skali globalnej w omawianym okresie.

Strukturę książki tworzy pięć rozdziałów. W rozdziale pierwszym przedstawiłem najważniejsze determinanty stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2015 z wyekspozowaniem najistotniejszych uwarunkowań wewnętrznych (o charakterze obiektywnym i subiektywnym), wewnątrzrosyjskich (obiektywnych i subiektywnych) i międzynarodowych, które w mojej ocenie w stopniu najwyższym kształtowały politykę Polski wobec Rosji i stosunki polsko-rosyjskie. Całość prezentowanych uwarunkowań stosunków polityki Polski wobec Rosji oraz stosunków polsko-rosyjskich oparta została na modelu wyznaczników polityki zagranicznej państwa, wprowadzonym do polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych przez Ryszarda Ziębę. Ze względu na rozległy przedział czasowy oraz niezwykle dużą liczbę determinant zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych rozdział ten ma charakter daleko idącej syntezy. Uznałem za zasadne dokonanie zarysu najważniejszych uwarunkowań nie tylko wewnętrznych i wewnątrzrosyjskich, ale także międzynarodowych polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–2015, przede wszystkim ze względu na duże uzależnienie polityki wschodniej Polski od polityki prowadzonej wobec Rosji i wobec innych

¹⁹ Zob. M. KACZMARSKI: *Realizm neoklasycyzy...*

państw obszaru poradzieckiego przez Stany Zjednoczone, NATO oraz Unię Europejską. Polityka wschodnia Polski była w znacznym stopniu determinowana charakterem polityki USA, NATO i UE wobec obszaru poradzieckiego.

Rozdział drugi zawiera charakterystykę głównych etapów stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2013 w wymiarze dwustronnym, ze szczególnym podkreśleniem roli Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski w każdej z omawianych faz. Stosunkowo szeroko ukazane zostały nowe akcenty w koncepcji oraz w praktyce polityki wschodniej Polski, przede wszystkim zaś w polityce Polski wobec Rosji i w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 2008–2010. Omówiony został wpływ katastrofy polskiego prezydenckiego samolotu pod Smoleńskiem w dniu 10 kwietnia 2010 roku na politykę Polski wobec Rosji, na wzrost postaw antyrosyjskich w społeczeństwie polskim i na postępujący impas w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 2011–2013.

Istotą rozdziału trzeciego jest ukazanie cech najbardziej charakterystycznych polityki Polski wobec Rosji w latach 1992–1913. Wyeksponowane zostały cechy związane z rolą Rosji jako jednego z najważniejszych partnerów gospodarczych Polski w okresie pozimnowojennym, a zarazem postrzeganiem tego kraju jako największego zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski. Omówione zostały główne problemy sporne w stosunkach polsko-rosyjskich w latach 1992–2013. W ramach tego wyeksponowane zostały kwestie dotyczące obciążeń historycznych, przede wszystkim związane z charakterem polityki historycznej Polski wobec Rosji. Zwrócono uwagę na kontrowersje polsko-rosyjskie związane z odmiennymi wizjami bezpieczeństwa międzynarodowego w Europie pozimnowojennej, kontrowersje dotyczące bezpieczeństwa ekonomicznego Polski oraz spory polsko-rosyjskie na tle polityki Polski i Rosji wobec państw obszaru poradzieckiego. Zarysowane zostały także kwestie łączące się z prawicowym populizmem w Polsce jako jedną z barier na drodze do poprawy stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2013.

W rozdziale czwartym nakreślono główne uwarunkowania i etapy kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2014–2015 oraz najważniejsze ich implikacje dla bezpieczeństwa Polski, polityki Polski wobec Rosji i stosunków polsko-rosyjskich. Do takich należy zaliczyć: wzrost poczucia zagrożenia ze strony Rosji, wzrost dążeń do wzmocnienia własnego potencjału obronnego Polski, wzmocnienie spójności NATO i wzrost jego zaangażowania w bezpieczeństwo Polski i naszego subregionu, zacieśnienie dwustronnej współpracy polsko- amerykańskiej w dziedzinie bezpieczeństwa oraz wzrost zagrożeń ekonomicznych Polski. Kryzys i konflikt ukraiński doprowadziły do zamrożenia polsko-rosyjskich stosunków, do największego ochłodzenia tych stosunków w całym okresie pozimnowojennym.

W rozdziale piątym wskazałem na najważniejsze, moim zdaniem, dylematy strategiczne polityki Polski wobec Rosji, występujące także w okresie wcześniejszym, których konflikt we wschodniej Ukrainie nie sfalsyfikował, a bardziej

jeszcze je wyostrzył. Zawierają się w próbie odpowiedzi na następujące pytania: Jaka powinna być koncepcja polityki wschodniej Polski po kryzysie i konflikcie ukraińskim? Jaka powinna być rola Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski? Czy Rosja w polityce bezpieczeństwa Polski powinna być postrzegana jako przeciwnik, wróg, czy tylko trudny partner? Czy w interesie Polski leży angażowanie, czy izolowanie Rosji w polityce międzynarodowej? Rosja czy Ukraina powinna być głównym partnerem Polski na obszarze poradzieckim? Czy w interesie Polski są rewolucyjne czy ewolucyjne zmiany na Ukrainie?

Podstawę materiałową prezentowanej pracy stanowią przede wszystkim oficjalne dokumenty dotyczące polityki zagranicznej Polski i Rosji w okresie pozimnowojennym oraz stosunków polsko-rosyjskich. Wiele zagadnień będących przedmiotem rozważań w tej książce ma bardzo bogatą literaturę zarówno obcojęzyczną, jak i polską. Dotyczy to przede wszystkim publikacji z zakresu zewnętrznych uwarunkowań stosunków polsko-rosyjskich w okresie pozimnowojennym w wymiarze globalnym, regionalnym i subregionalnym, w tym poszczególnych aspektów ewolucji systemu międzynarodowego²⁰, bezpieczeństwa europejskiego²¹

²⁰ Dla przykładu zob. *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*. Red. J. BAYLIS, S. SMITH. Kraków 2008; S. PARZYMIŚ: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945–2009*. Warszawa 2009; R. KUŹNIAR: *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989–2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*. Warszawa 2011; A. CHWALBA: *Historia powszechna 1989–2011*. Warszawa 2011; *Bliski Wschód coraz bliżej*. Red. J. DANECKI, S. SUŁOWSKI. Warszawa 2011; *Global Crises and the Crisis of Global Leadership*. Ed. S. GILL. Cambridge 2011; P. BUHLER: *O potędze w XXI wieku*. Przeł. G. MAJCHER. Warszawa 2014.

²¹ Do najciekawszych opracowań z tego zakresu, jakie ukazały się w kolejnych latach okresu pozimnowojennego w polskiej literaturze politologicznej, należy zaliczyć (wg kolejności ukazywania się publikacji): W. MULTAN: *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*. Warszawa 1997; *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*. Red. D.B. BOBROW, E. HALIŹAK, R. ZIĘBA. Warszawa 1997; J. CZAPUTOWICZ: *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*. Warszawa 1998; R. ZIĘBA: *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*. Warszawa 1999; *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje*. Red. R. KUŹNIAR, Z. LACHOWSKI. Warszawa 2003; *Bezpieczeństwo Polski i bezpieczeństwo europejskie na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Katowice 2004; *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*. Red. K. ŻUKROWSKA, M. GRĄCIK. Warszawa 2006; I. PAWLIKOWSKA: *Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku*. Toruń 2006; S. KOZIEJ: *Między piekłem a rajem: Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*. Toruń 2006; *Dokąd zmierza świat?* Red. A.D. ROTFELD. Warszawa 2008; *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Red. R. ZIĘBA. Warszawa 2008; *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wyzwania i zagrożenia*. Red. P. OLSZEWSKI, T. KAPUŚNIAK, W. LIZAK. Radom 2009; *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*. Red. J. SYMONIDES. Warszawa 2010; *Bezpieczeństwo międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku. Wybrane zagadnienia*. Red. B. SKULSKI, P. SKULSKI. Wrocław 2010; *NATO w pozimnowojennym środowisku (nie)bezpieczeństwa*. Red. M. PIETRAŚ, J. OLCHOWSKI. Lublin 2011; *Bezpieczeństwo międzynarodowe*. Red. R. KUŹNIAR i in. Warszawa 2012; J. KIWERSKA: *Rozchodzenie się dwóch światów. Stany Zjednoczone i relacje transatlantyckie 1989–2012*. Poznań 2013.

Wśród licznych opracowań anglojęzycznych dotyczących bezpieczeństwa europejskiego warto wymienić dla przykładu kilka, które ukazały się w ostatnich latach: W.J. THIES: *Why NATO*

i integracji europejskiej²². Wielce przydatne w zrealizowaniu podjętego tematu okazały się monografie oraz prace zbiorowe poświęcone polskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa po roku 1989²³. Niezwykle bogata jest także literatura rosyjskojęzyczna poświęcona polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej²⁴. Ukazało się także wiele interesujących opracowań polskojęzycznych, których autorzy omawiają poszczególne aspekty polityki zagranicznej Rosji w okresie

Endures. Washington 2009; S. MARSH, W. REES: *The European Union in the Security of Europe. From Cold War to Terror War*. Abingdon 2011; *Understanding NATO in the 21st Century. Alliance Strategies, Security and Global Governance*. Eds. G.P. HERD, J. KRIENDLER. New York 2012.

²² Wśród wielu prac, jakie ukazały się w polskiej literaturze z zakresu integracji europejskiej w okresie od uzyskania przez Polskę w roku 2004 członkostwa w UE, pragnę zwrócić uwagę na następujące opracowania (wg kolejności ukazywania się publikacji): K. ŁASTAWSKI: *Historia integracji europejskiej*. Toruń 2006; *Unia Europejska i Polska wobec dylematów integracyjnych na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Toruń 2006; J.J. WĘC: *Spór o kształt instytucjonalny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej 1950–2005. Między ideą ponadnarodowości a współpracą międzyrządową. Analiza politologiczna*. Kraków 2006; A. PODRAZA: *Unia Europejska w procesie reform traktatowych*. Lublin 2007; T.G. GROSSE: *Europa na rozdrożu*. Warszawa 2008; P. ŻURAWSKI VEL GRAJEWSKI: *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991–2004*. Kraków–Warszawa 2008; A. DOMAGAŁA: *Integracja Polski z Unią Europejską*. Warszawa 2008; *Deficyt demokracji w Unii Europejskiej*. Red. K.A. WOJTASZCZYK, J. SZYMAŃSKA. Warszawa 2012; Z. CZACHÓR: *Kryzys i zaburzona dynamika Unii Europejskiej*. Warszawa 2013; T. KUBIN: *Legitymizacja systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej*. Katowice 2014.

²³ Dla przykładu zob. *Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji*. Red. B. ŁOMIŃSKI, M. STOLARCZYK. Katowice 1998; *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*. Red. A. ŻUKOWSKI. Olsztyn 1999; *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002; *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2001; *Polska w stosunkach międzynarodowych*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2007; R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008; P. GRUDZIŃSKI: *Państwo inteligentne. Polska w poszukiwaniu międzynarodowej roli*. Toruń 2008; *Polityka zagraniczna Polski. Unia Europejska, Stany Zjednoczone, sąsiedzi*. Red. J. CZAPUTOWICZ. Warszawa 2008; K. ŁASTAWSKI: *Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej*. Warszawa 2009; *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej. Problemy tożsamości i adaptacji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010; *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne...*; R. ZIĘBA: *Główne kierunki...*; *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Katowice 2011; R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013; A. BALCER, K. WÓYCICKI: *Polska na globalnej szachownicy*. Warszawa 2014; *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014; *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY. Katowice 2014.

²⁴ Dla przykładu zob. *Wnieszniająca polityka Rosyjskiej Fiedieracyi 1992–1999*. Red. A.W. TOR-KUNOW. Moskwa 2000; A.W. TOR-KUNOW: *Sowriemiennyje mieżdunarodnyje odnoszenija i mirowaja politika*. Moskwa 2004; E.W. SZTURBA: *Postroienije koncepcii naconalnoj biezopasnosti w Rossijskoj Fiedieracyi w 1992–2004 gg*. Moskwa 2009; I. CZICHARIEW: *Wnieszniająca polityka sowriemiennoj Rossii*. W: *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*. Red. L. ZYBLIKIEWICZ, M. CZAJKOWSKI, P. BAJOR. Kraków 2010.

pozimnowojennym²⁵. Stosunkowo dużo jest też opracowań niemieckojęzycznych i anglojęzycznych, których autorzy analizują politykę wewnętrzną i zagraniczną Rosji²⁶. Relatywnie skromnie prezentuje się literatura rosyjskojęzyczna na temat stosunków rosyjsko-polskich w omawianym okresie²⁷. Bardzo uboga jest literatura anglojęzyczna dotycząca tej samej problematyki. Nieco tylko liczniejsze są niemieckojęzyczne opracowania dotyczące stosunków polsko-rosyjskich²⁸.

Bez wątplenia bogata jest polska literatura z zakresu stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–2015. Opublikowano wiele ciekawych i wartościowych opracowań, monografii, prac zbiorowych i artykułów w czasopismach specjalistycznych poświęconych poszczególnym aspektom stosunków polsko-rosyjskich

²⁵ Dla przykładu zob. M. CZAJKOWSKI: *Rosja w Europie*. Kraków 2003; S. BIELEŃ: *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*. Warszawa 2006; M. RAŚ: *Ewolucja polityki zagranicznej Rosji wobec Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej w latach 1991–2001*. Warszawa 2005; *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*. Red. A. CZARNOCKI, I. TOPOLSKI. Lublin 2006; A. BRYC: *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*. Toruń 2004; IDEM: *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?* Warszawa 2008; *Polityka zagraniczna Rosji*. Red. S. BIELEŃ, M. RAŚ. Warszawa 2008; A. EBERHARD: *Stosunki rosyjsko-białoruskie*. Warszawa 2008; A. CURANOVIĆ, S. KARDAŚ, R. ALF: *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej w okresie prezydentury Władimira Putina. Próba bilansu*. Warszawa 2008; *Wizerunki międzynarodowe Rosji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2011; I. TOPOLSKI: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Europy Wschodniej*. Lublin 2013; *Rosja w procesach globalizacji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2013; *Rosja. Rozważania imperiolologiczne*. Red. S. BIELEŃ, A. SKRZYPEK. Warszawa 2015; B. PANEK: *Polityka Federacji Rosyjskiej w regionie Europy, Azji i Pacyfiku*. Warszawa 2015.

²⁶ Wśród opracowań, jakie ukazały się na ten temat, dla przykładu zob. *Ostmitteleuropa, Russland und die Osterweiterung der NATO. Perzeptionen und Strategien im Spannungsfeld nationaler und europäischer Sicherheit*. Hrsg. A. PRADETTO. Baden-Baden 1997; S. FISCHER: *Russlands Westpolitik in der Krise 1992–2000. Eine konstruktivistische Untersuchung*. Frankfurt–New York 2003; M. STUERMER: *Putin and the Rise of Russia*. London 2008; P. SUTELA: *The Political Economy of Putin's Russia*. Helsinki 2012; *Russian Energy Security and Foreign Policy*. Eds. A. DELLECKER, T. GOMART. London–New York 2011; *Russian Foreign Policy in the 21st Century*. Eds. R.E. KANET. London 2010; Ch. WIPPERFÜRTH: *Russlands Aussenpolitik. (Elemente der Politik)*. Wiesbaden 2011; *Ukraine and Russia: People, Politics. Propaganda and Perspectives*. Eds. A. PIKULICKA-WILCZEWSKA, R. SAKWA. Bristol 2015; R. SAKWA: *Frontline Ukraine. Crisis in the Borderlands*. London 2015; V.A. PACER: *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008–2012*. Routledge 2015.

²⁷ Zob. J. GRISZIN: *Polskij aspekt wnieśniej politiki Rossii (1989–2000 gg.)*. W: *Diesjat liet wnieśniej politiki Rossii*. Red. A.W. TORKUNOW. Moskwa 2003; N.I. BUCCHARIN: *Rossijsko-polskije otnoszenija. 90. gody XX wieka – naczalo XXI wieka*. Moskwa 2007; S.N. BUCCHARIN, N.N. RAKI-TIAŃSKIJ: *Rossija i Polska. Opyt politiko-psichologiczeskogo issledowanija fienomienna limitrofizacyi*. Moskwa 2011; *Rossija – Polska: Problemy wzaimnogo wosprijatija*. Red. A. SZUTOW. Moskwa 2013; Rosyjskojęzyczne opracowanie polskich autorów: *Rossijsko-polskije otnoszenija w zierkale geopolitycznych koncepcyj*. Red. S. BIELEŃ. Moskwa 2015.

²⁸ Przykładowo zob. F. WASSENBERG: *Im Osten nichts Neues: Russland in der polnischen Bedrohungsanalyse*. In: *Deutschland und Polen. Die europäische und internationale Politik*. Hrsg. T. JÄGER, D.W. DYLLA. Wiesbaden 2008.

w omawianym okresie²⁹. Niezwykle przydatne do opracowania podjętego tematu były artykuły na ten temat zamieszczone w polsko-³⁰, rosyjsko-³¹, niemiecko-

²⁹ Do najważniejszych polskich opracowań poświęconych różnym aspektom stosunków polsko-rosyjskich w okresie pozimnowojennym, oprócz artykułów zamieszczonych w czasopismach specjalistycznych, należy zaliczyć (wg kolejności ukazania się publikacji): C. MOJSIEWICZ: *Stosunki Polski z Federacją Rosyjską*. W: *Polska i jej nowi sąsiedzi (1989–1993)*. Red. C. MOJSIEWICZ. Toruń 1994; M. DOBROCZYŃSKI: *Między mocarstwami. Niemcy – Polska – Rosja*. Warszawa–Toruń 1996; *Dynamika stosunków polsko-rosyjskich w latach 1991–1996*. Red. A. ANANICZ. Kraków 1997; *Polska i Rosja. Strategiczne sprzeczności i możliwości dialogu*. Red. A. MAGDZIAK-MISZEWSKA. Warszawa 1998; *Polacy i Rosjanie. Czynniki zblżenia*. Red. M. DOBROCZYŃSKI. Warszawa–Toruń 1998; A. CZARNOCKI: *Czynniki ułatwiające i utrudniające rozwój współpracy polsko-rosyjskiej*. W: *Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji*. Red. B. ŁOMIŃSKI, M. STOLARCZYK. Katowice 1998; *Polska polityka wschodnia*. Red. S. MIKLASZEWSKI, G. PRZEBINDA. Kraków 2000; R. JAKIMOWICZ: *Zarys stosunków polsko-rosyjskich w latach 1992–1999*. Warszawa 2000; M. MENKISZAK: *Trudne sąsiedztwo: problematyka bezpieczeństwa w stosunkach Polski z ZSRR i Rosją w latach 1989–2000*. W: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000...*; J. STRZELCZYK: *Ucieczka ze Wschodu. Rosja w polskiej polityce 1989–1998*. Warszawa 2002; E. STADTMÜLLER: *Pożegnanie z nieufnością? Rozszerzenie NATO i UE a stosunki polsko-rosyjskie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego*. Wrocław 2003; A.J. MADEIRA: *Polska polityka zagraniczna. Europa Środkowo-Wschodnia 1989–2003*. Kraków 2003; *Skomplikowane stosunki Polaków i Rosjan*. Red. M. DOBROCZYŃSKI i J. MARSZAŁEK-KAWA. Toruń 2005; *Katalog wzajemnych uprzedzeń Polaków i Rosjan*. Red. A. DE LAZARI. Warszawa 2006; *Stosunki polsko-rosyjskie. Stereotypy, realia, nadzieje*. Red. J. MARSZAŁEK-KAWA, Z. KARPUS. Toruń 2008; A. DE LAZARI: *Polskie i rosyjskie problemy z rosyjskością*. Łódź 2009; O. WASIUTA: *Stosunki polsko-rosyjskie*. W: *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne...*; *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*. Red. A. GIL, T. KAPUŚNIAK. Lublin–Warszawa 2009; J. TYMOWSKI: *Sąsiedzkie państwa wschodnie w polskiej polityce bezpieczeństwa*. Toruń 2009; R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*; S. BIELEŃ: *Polska między Niemcami a Rosją – determinizm czy pluralizm geopolityczny?* W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej. Problemy tożsamości i adaptacji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010; *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w polsko-rosyjskich stosunkach...*; K. PEŁCZYŃSKA-NAŁĘCZ: *Dokąd sięgają granice Zachodu. Rosyjsko-polskie konflikty strategiczne w latach 1990–2010*. Warszawa 2010; M. ŁAKOMY: *Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku*. W: *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku...*; K. FEDOROWICZ: *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi...*; *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich*. Red. S. BIELEŃ, A. SKRZYPEK. Warszawa 2012; R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej...*; IDEM: *Podstawowe dylematy polskiej polityki wschodniej*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku...*; S. BIELEŃ: *Trudności w normalizacji stosunków polsko-rosyjskich*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku...*

³⁰ Wśród polskich czasopism specjalistycznych oraz wydawnictw ciągłych w największym stopniu wykorzystane zostały artykuły zamieszczone w takich, jak: „Stosunki Międzynarodowe”, „Sprawy Międzynarodowe”, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej”, „Rocznik Strategiczny”, „Polityka Wschodnia”, „Przegląd Zachodni”, „Przegląd Strategiczny”, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, „Bezpieczeństwo Narodowe”, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, „Bezpieczeństwo Narodowe”.

³¹ W pracy wykorzystane zostały niektóre z opracowań zamieszczonych w dwóch rosyjskich czasopismach specjalistycznych z zakresu stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej Rosji: „Mieżdunarodnaja żizn” oraz „Rossija w globalnoj politike”.

i anglojęzycznych czasopismach specjalistycznych³². Korzystałem także w dużym zakresie, szczególnie podczas opracowywania rozdziału czwartego i piątego, zarówno z opracowań publicystycznych zamieszczonych w prasie polskiej³³, jak i z artykułów drukowanych w prasie obcojęzycznej³⁴ oraz z licznych materiałów internetowych.

Zaprezentowane w niniejszym opracowaniu rozważania dalekie są od całościowego opracowania podjętego tematu. Należy je traktować jako kolejny głos w trwającej w Polsce od wielu lat dyskusji, często bardzo emocjonalnej, nad charakterem polityki wschodniej Polski, w tym przede wszystkim polityki Polski wobec Rosji – dyskusji wokół roli Rosji w polityce bezpieczeństwa naszego kraju w okresie pozimnowojennym oraz stosunków polsko-rosyjskich, w tym nad przyczynami, przejawami i następstwami sporów oraz napięć występujących w stosunkach polsko-rosyjskich.

Publikacja jest wynikiem moich kilkuletnich badań nad tematem zakresłonym w tytule pracy, a badania te znalazły wyraz w opublikowanych przeze mnie w ostatnich latach studiach i artykułach zamieszczonych zarówno w pracach zbiorowych, jak i w czasopismach specjalistycznych³⁵.

³² Spośród niemieckich czasopism specjalistycznych w największym stopniu wykorzystane zostały: „Aus Politik und Zeitgeschichte“, „Internationale Politik“, „Internationale Politik und Gesellschaft“. Z kolei z czasopism anglojęzycznych wykorzystane zostały niektóre artykuły zamieszczone na łamach „Foreign Affairs”.

³³ W pracy wykorzystano artykuły publicystyczne zamieszczone na łamach takich dzienników i tygodników, jak: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Polityka”, „Wprost”, „Przeгляд”, „Newsweek Polska”.

³⁴ W pracy wykorzystane zostały następujące tytuły prasy zagranicznej: „Rossijskaja gaziet”, „Komijsant”, „Niezawisimaja gaziet”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, „Süddeutsche Zeitung“, „Der Spiegel“, „Die Welt“, „Die Zeit”.

³⁵ M. STOLARCZYK: *Rola Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski pod koniec pierwszej dekady XXI w.* W: *Polska wobec wyzwań bezpieczeństwa narodowego*. Red. K. BUDZOWSKI. Kraków 2010; M. STOLARCZYK: *Nowe akcenty w polityce wschodniej Polski pod koniec pierwszej dekady XXI wieku*. W: *Partnerstwo Wschodnie. Wielka szansa Europy. Eastern Partnership: Great Chance for Europe*. Red. J. SAWCZUK. Poznań–Chorzów 2011; M. STOLARCZYK: *Prawicowy populizm w Polsce jedną z barier na drodze do poprawy stosunków polsko-rosyjskich*. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2011, nr 4 (VIII); M. STOLARCZYK: *Kontrowersje wokół koncepcji i praktyki polityki wschodniej Polski na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku*. W: *Śląsk – Polska – Europa – świat. Pamięci Profesora Jana Przewłockiego*. Red. K. MIROSZEWSKI i M. STOLARCZYK. Katowice 2013; M. STOLARCZYK: *Rosja w polityce zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym (aspekty polityczne)*. W: „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”. T. 11. Red. J. IWANEK, M. STOLARCZYK, współred. R. GLAJCAR. Katowice 2013; M. STOLARCZYK: *Rosja w polityce Polski i Niemiec na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku. Zakres zbieżności i różnicy stanowisk*. W: „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”. T. 12. Red. J. IWANEK, R. GLAJCAR. Katowice 2014; M. STOLARCZYK: *Dylematy bezpieczeństwa Polski w kontekście kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2013–2014*. W: *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski...*; M. STOLARCZYK: *Implikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego 2013–2015 dla bezpieczeństwa Polski*. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2 (XII); IDEM: *Polska i Niemcy wobec kryzysu i konfliktu ukraińskiego. Zbieżność*

W tym miejscu pragnę podziękować mojej Żonie Adzie za dużą pomoc w gromadzeniu materiałów internetowych wykorzystanych w tej pracy. Dziękuję również Panu Profesorowi Robertowi Borkowskiemu za przygotowanie recenzji wydawniczej i cenne sugestie w niej zawarte.

i różnice stanowisk. W: Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2015.

Indeks nazwisk

A

Abramowicz Roman 58
Achmetow Rinat 315, 323, 328
Adamski Łukasz 270, 494
Adenauer Konrad 300
al-Abadi Hajder 359
al-Asad Baszar 89, 92, 359
Albright Madeleine K. 101, 125
Aleksiejew Aleksander 244, 345
Alf Radosław 23, 79, 475
Allison Graham 90, 412, 487
al-Maliki Nuri 359
Ananicz Andrzej 24, 172, 174, 473, 476, 478
Andriejew Siergiej 292, 293, 313, 392–394, 397, 399, 494
Andrusieczko Piotr 316, 432, 494
Andrzejczuk Robert 123, 466
Anioł Włodzimierz 117, 466
Antoszewski Andrzej 273, 295, 457
Ashton Catherine 307
Asmus Ronald 161, 466
Awakow Arsen 307
Azarow Mykoła 299, 302, 305, 328

B

Bäcker Roman 65, 81, 473
Bajor Piotr 22, 54, 191, 279, 475, 476, 478, 483
Balcer Adam 22, 35, 36, 39, 62, 71, 473

Balcerowicz Bolesław 98, 309, 487
Balcerowicz Leszek 40, 473
Balicka Mariola 175, 494
Banaś Monika 29, 486
Bandera Stepan 270, 302
Bandow Doug 379, 487
Barajew Arbi 272
Baranowskij Władimir G. 78, 128, 166, 167, 169, 182, 188, 473, 487
Barański Marek 120, 485
Barcz Jan 137, 149, 466
Baring Arnulf 102, 466
Bartoszewski Władysław 175, 180, 186
Baryluk Magdalena 102, 466
Basajew Szamil 271, 272
Bater Wiktor 257
Bauman Zygmunt 117, 119, 466
Baylis John 21, 477
Beauvois Daniel 404, 494
Belka Marek 45, 187
Berdychowska Bogumiła 234, 494
Bereś Witold 99
Berryman John 76, 111, 128, 473
Beste Ralf 268, 494
Biden Joseph R. 89
Biegańska Jadwiga 39, 503
Bielecki Jan Krzysztof 146, 148
Bielecki Jędrzej 41, 109, 127, 307, 340, 351, 359, 368, 399, 407, 408, 433, 494

- Bielecki Tomasz 320, 356, 407, 433, 495
Bieliń Stanisław 17, 18, 22–24, 28, 31, 34, 35, 37, 48, 54–56, 64–67, 75, 76, 79, 81, 82, 98, 101, 103, 125, 138, 139, 169, 182, 250, 257–259, 264, 266–268, 278, 284–286, 288, 290, 300, 335, 336, 345, 348, 356, 357, 365, 369, 374, 411, 412, 415, 420, 428, 429, 444, 450, 453, 457, 466, 473, 474, 476, 477, 478, 482, 483, 484, 486, 487, 488, 501
Bieniek Mieczysław 346
Bieńczyk-Missala Agnieszka 243, 340, 488
Bierzowski Borys 58, 64
Bieroń Tomasz 96
Bierzanek Remigiusz 145
Bik Stanisław 51
Bilmes Linda 113, 114, 484
Bilski Artur 354, 368, 495
bin Laden Osama 106
Bińko Beata 218, 481
Błasik Andrzej 395
Bobrow Davis B. 21, 29, 101, 166, 458, 473, 479, 487
Bocheński Adolf 53, 466
Bohun Tomasz 310, 488
Bojarski Piotr 263
Bojarski Włodzimierz 42, 488
Bondarienko Jurij 388
Bonisławski Piotr 119, 470
Bonusiak Włodzimierz 40, 41, 148, 466, 474
Borkowski Paweł Janusz 135, 138, 466
Borkowski Robert 26, 143, 296, 353, 422, 474
Borowiec Piotr 119
Boryniak Oleg 427, 482
Bosacki Marcin 280, 495
Boski Paweł 49, 71, 169, 170, 474
Bratkiewicz Jarosław 73, 157, 232, 488, 495
Brodowski Jan 63, 271, 475
Browarek Tomasz 39, 475
Bryc Agnieszka 23, 65, 72, 75, 79, 85, 104, 167, 466, 474
Brzeziecki Andrzej 232, 299, 397, 495
Brzeziński Ian J. 163
Brzeziński Michał 29, 30, 475
Brzeziński Zbigniew 63, 74, 76, 77, 94, 95, 98, 99, 101, 102, 104, 107, 108, 115, 116, 118, 126, 163, 165, 166, 168, 172, 179, 188, 237, 240, 294, 299, 414, 423, 432, 453, 466, 467, 488, 495
Buchanan Patrick J. 301, 312, 317, 495
Bucharin Nikołaj I. 23, 69, 70, 259, 264, 467, 475
Budge Ian 136, 475
Budzowski Klemens 148, 474, 485, 486
Buhler Pierre 21, 467
Bujak Zbigniew 352, 495
Buras Piotr 341, 495
Burnetko Krzysztof 99
Bush George H.W. 103, 168, 171
Bush George Walker 86, 98, 105–108, 110, 111, 112, 114, 121, 178, 183, 203, 204, 216, 227, 228, 230, 269, 375, 389
Buzek Jerzy 183–185, 248, 334
Buzyna Oleś 328
- C
- Całka Marek Janusz 174, 175, 488
Chałupczak Henryk 39, 475
Cheda Robert 315, 327, 329, 422, 430, 448, 454, 495
Cheney Dick 107
Chirac Jacques 126
Chmielnicki Bohdan 285
Chodorkowski Michał 58, 64
Chomsky Noam 119, 467
Chorośnicki Michał 401
Chruszczow Nikita 310
Chudoliej Konstantin 66, 139, 474, 484
Chwałba Andrzej 21, 43, 44, 467
Cichocka Ewa 395, 454
Cichocki Bartosz 198, 208, 226, 488
Cichocki Marek A. 409, 417, 488, 495
Cimoszewicz Włodzimierz 13, 176, 177, 186, 187, 190, 358, 454
Ciosek Stanisław 289, 426
Clark Sean 114, 381

- Clinton Bill 101–103, 161, 163
Cohen Daniel 119, 467
Cohen Eliot 488
Cohen Stephan F. 301, 337, 495, 502
Croft S. 122, 488
Curanović Alicja 23, 79, 211, 410, 454, 475
Cyryl I 240, 443, 450
Czachór Zbigniew 22, 141, 467
Czajkowski Marek 22, 23, 54, 188, 191, 216, 217, 279, 467, 475, 476, 478, 483, 484
Czapliński Janusz 222, 495
Czapliński Władysław 36, 467
Czaputowicz Jacek 21, 22, 31, 33, 108, 129, 161, 201, 467, 477, 478, 481, 482
Czarnecki Ryszard 362, 495
Czarnocki Andrzej 23, 24, 52, 55, 56, 475, 477
Czempiel Ernst-Otto 105, 488
Czech Mirosław 234, 235, 303, 316, 320, 328, 336, 353, 391, 409, 435, 495
Czerniachowski Iwan 392
Czernomyrdin Wiktor 176, 177
Czichariew Iwan 22, 76, 79, 476
Cziomer Erhard 154, 188, 250, 292, 300, 475, 479, 484
Czornik Katarzyna 22, 26, 38, 81, 90, 143, 193, 216, 256, 292, 297, 298, 331, 341, 353, 362, 374, 408, 415, 422, 429, 474, 475, 476, 479, 480, 484, 485, 486, 487
Czubajs Anatolij 57
Czuchnowski Wojciech 395, 396, 495
Czwojdrak Aleksandra 33, 477
- Ć
- Ćwiek-Karpowicz Jarosław 64, 207, 215, 224, 226, 238, 242, 244, 250, 476, 488, 495
- D
- D'Anieri Paul 297, 476
d'Estaing Valery Giscard 417, 418, 434
Danecki Janusz 21, 99, 474, 477
Daszczyński Roman 236, 488
De Bardeleben Joan 216, 476
De Lazari Andrzej 24, 69, 233, 257, 265, 279, 467, 476, 478
Decker Frank 273, 483
Dellecker Adrian 23, 483
Dębowski Tomasz R. 240, 488
Dębski Sławomir 53, 222, 231, 232, 253, 476, 483, 488
Dmochowski Artur 393
Dmowski Roman 51, 467
Dobieszewski Janusz 257, 476
Dobroczyński Michał 24, 28, 30, 49, 169, 175, 195, 252, 349, 410, 467, 474, 476, 484
Dobrosz Janusz 305, 337, 488
Dobrowolski Piotr 137, 182, 314, 484
Dobrut Mirosław 244
Dobrzański Jarosław 290, 312
Dolińska Xymena 258, 476
Domagała Arkadiusz 22, 467, 487
Domagała Marcin 294
Domański Jerzy 279, 495
Domaradzki Spasimir 298, 476
Drawicz Andrzej 450, 476
Dröge Susanne 118, 491
Dubiński Przemysław 414, 502
Duda Andrzej 45, 339, 352, 366, 369, 372, 380, 395, 399, 403, 425
Dudajew Dżochar 272
Dudek Antoni 40, 467
Dugin Aleksander 82, 467
Durka Barbara 58, 148, 476, 488
Dybicz Paweł 270, 495
Dylla Daria W. 23, 204, 227, 477, 486, 489
Dyner Anna Maria 72, 92, 455
Dziak Waldemar 356
- E
- Eberhard Adam 23, 84, 88, 196, 202, 203, 286, 467, 489
el-Mualim Walid 359
Engdahl William F. 100, 299, 467
Engelgard Jan 289, 302, 484

Erler Gernot 90, 292, 489

F

Fabius Laurent 302

Falkowski Witold 138, 471

Fałkowski Mateusz 49, 258, 265, 355, 477

Fedorowicz Krzysztof 8, 14, 24, 155, 164, 190, 191, 203, 227, 401, 427, 440, 467

Ferguson Niall 105, 467, 496

Fico Robert 421

Fijor Jan M. 119, 470

Fischer Sabine 23, 73, 75, 467

Fischer Thomas 135

Fiszler Józef 136, 481

Fix Liana 342, 489

Flichy de La Neuville Thomas 99, 477

Flint Colin 36, 467

Foks Robert 402, 407–409, 429, 430, 489

Forsberg Tuomas 88, 477

Fotyga Anna 198, 202, 341

Frankowski Paweł 101, 108, 467

Freudenstein Roland 492

Friedman George 60, 87, 88, 94, 114, 115, 242, 243, 296, 303, 365, 374, 377, 378, 380, 434, 467, 496

Friedman Milton 121

Fronia Marcin 119, 469

Fukuyama Francis 96, 100, 467

Furman Tomasz 244, 496

G

Gabiś Tomasz 303

Gadomski Witold 251, 496

Gajdar Jegor 57, 74

Galeotti Mark 309, 316, 477

Gardocki Sylwester 311, 477

Garrett Crister S. 131, 489

Garrison Jim 95, 467

Gauck Joachim 392

Gawlicz Katarzyna 119, 469

Gawrich Andrea 342

Gąsior-Niemiec Anna 273, 485

Gełajew Chamzat 272

George David Lloyd 53

Geremek Bronisław 99, 176, 194

Gibas-Krzak Danuta 125, 468

Giddens Anthony 138, 468

Giedroyc Jerzy 53, 229–233, 402, 403

Gil Andrzej 8, 24, 53, 229, 476, 478, 479, 482

Gill Stephan 21, 477

Giziński Jarosław 390, 496

Glajcar Rafał 145, 491, 493

Głąbiński Stanisław 95, 468

Gniazdowski Mateusz 199, 489

Golka Marian 119, 468

Gołda-Sobczak Maria 311–313, 477

Gomart Thomas 23, 483

Gorbaczow Michaił 148, 149, 151, 160, 162, 168, 426

Gordon Philip H. 228, 455

Gowin Jarosław 340

Goworowska-Adamska Hanna 119, 469

Górka-Winter Beata 203, 489

Górzyński Oskar 414, 502

Grabowska Mirosława 274

Grajewski Andrzej 201, 264, 477

Gradziuk Artur 242, 476

Graś Paweł 384, 496

Gray John 115

Grącik Małgorzata 21, 471

Griszyn Jewgienij 23, 477

Grochal Renata 353, 496

Grodzki Radosław 207, 214, 489

Grosse Tomasz Grzegorz 22, 138, 290, 318, 320, 468, 496

Grudziński Przemysław 198, 468

Gryz Jarosław 132, 489

Grzebyk Patrycja 311, 489

Grzegorzewska Agnieszka 95, 467

Grzelak Adam 242, 244, 496

Grzeszczak Adam 190, 205, 251, 381, 496

Gusiński Władimir 58, 64

Gwiazda Adam 117, 119, 468, 489

H

Habuda Ludwik 277, 468

Habura Miłosz 138, 468

- Habielski Rafał 230, 470
Halbersztat Jan 36, 467
Halizak Edward 12, 21, 29, 41, 96, 101,
166, 458, 473, 477, 479, 480, 487
Hanne Olivier 99, 477
Hardt Michael 119, 468
Hartman Monika 105, 467
Haszczyński Jerzy 353, 434, 496
Headley James 78, 126, 468
Hendricson David 379
Herbut Ryszard 273, 295, 457
Herd Graeme P. 22, 131, 486
Herzog Roman 291
Hett Felix 414, 493
Hitler Adolf 261, 262, 356
Hnatiuk Aleksandra 284, 288, 468
Hodges Ben 370
Hofman Iwona 53, 233, 403, 463, 468
Hofstede Gert Jan 327
Hollande Francois 326, 339, 421
Hoque Sabrina 114, 381, 476
Hrojsman Wołodymyr 328
Huntington Samuel P. 55, 96, 97, 253,
287, 423, 468
Husajn Saddam 87, 92, 99, 107, 113
Hypki Tadeusz 220, 455
- I
- Ignatius David 188, 453
Imielski Roman 396
Irlenkaeuser Jan 106, 490
Iwanek Jan 7, 106, 131, 145, 179, 491,
492, 493
Iwanek Tomasz 271, 468
Iwanow Igor 79, 180, 186
Iwanow Siergiej 180, 391, 455
Iwaszow Leonid 168, 489
- J
- Jaceniuk Arsenij 299, 302–304, 327, 328,
386, 388
Jach Anna 57, 477
Jackson Robert 33, 477
Jäger Thomas 23, 204, 477, 486
Jagielski Wojciech 194, 271, 496
Jakimowicz Robert 24, 154, 468
Jan Paweł II 253, 456
Janajew Gienadij 149
Jandarbijew Zelichman 272
Janecki Stanisław 257, 496
Janicki Kamil 309, 486
Janicki Mariusz 222, 241, 496
Jankowska Hanna 119, 253, 423, 468,
469
Jankowski Dominik 138, 489
Janukowycz Wiktor 191–193, 283, 289,
294, 296, 298, 299, 300, 302–308,
310, 315, 328, 332–334, 340, 389, 402,
447
Januła Eugeniusz 437, 489
Jarczewska Aleksandra 113, 489
Jarkowicz Maciej 326, 496
Jarosz Dmytro (Dmitrij) 304, 329
Jaskułowski Tytus 222, 483
Jawliński Gienadij 74
Jean Carlo 35, 468
Jelcyn Borys 15, 62, 63, 66, 68, 69, 149,
154, 156, 157, 166, 167, 177, 309, 426
Jendroszczyk Piotr 325, 335, 496
Jerszow Aleksander 175
Jones Michael E. 300, 301, 307, 489
Juncker Jean-Claude 418, 424
Junko Jarosław 334, 502
Juszczenko Wiktor 140, 191, 192, 270,
300
- K
- Kaczanowski Iwan 307, 308, 456
Kaczarski Marcin 17–19, 34, 36, 76,
78, 79, 81, 89, 111, 112, 138, 139, 189,
192, 193, 195, 198, 209, 252, 266,
292, 456, 468, 473, 474, 475, 477, 478,
479, 489
Kaczyński Jarosław 45, 198, 199, 203,
207, 220, 223–225, 230, 253, 277, 278,
279, 334, 496
Kaczyński Lech 8, 203, 205, 211, 212,
219–221, 230, 231, 234, 243, 254,
268, 344
Kaczyńska Maria 220

- Kaddafi Muammar 89, 92, 98, 134
Kadyrow Ahmat 272
Kadyrow Ramzan 272
Kagan Robert 94, 99, 100, 106, 107, 115,
120, 132, 171, 194, 468, 496, 502
Kahlweit Catrin 320, 496
Kalabiński Jacek 163, 496
Kaliński Janusz 41, 468
Kałaszniow Ołeh 328
Kamiński Antoni 233, 496
Kamiński Łukasz 330, 331, 393, 394, 496
Kamp Karl-Heinz 126, 129, 490
Kanet Roger E. 23, 76, 89, 216, 473, 476,
477, 478, 481, 483
Kania Ewa 120, 469
Kantor Wiaczesław Mosze 242, 251
Kaplan Robert D. 94, 95, 293, 428, 496
Kapuściński Ryszard 47, 99, 496
Kapuśniak Tomasz 8, 21, 24, 53, 84, 192,
229, 284, 285, 286, 468, 473, 476,
478, 479, 481, 482, 483, 486
Karatnycky Adrian 82, 490
Kardaś Szymon 23, 60, 64, 79, 211, 321,
410, 454, 456, 475, 478
Karnowski Michał 262, 456
Karpus Zbigniew 24, 49, 193, 474, 477
Kasjanow Michaił 180, 184, 186, 187, 312
Kaszlew Jurij 147, 169
Kaufman Michael 260, 261
Kawczyński Daniel 430
Kawczyński Radosław 60, 478, 496
Kennedy Paul 95, 117, 118, 468
Kerry John 90, 414, 415, 421
Kerski Basil 268, 490
Keynes John M. 121
Khalilzad Zalmay 163, 490
Kieżun Witold 40, 41, 468
Kirjukhin Denys 432, 478
Kisielewski Tadeusz A. 95, 317, 468, 496
Kisiel-Łowczyc Anna Barbara 122, 468
Kissinger Henry 95, 288, 291, 433, 468,
496
Kiwerska Jadwiga 21, 100, 101, 107, 108,
113, 115, 134, 228, 367, 368, 376, 456,
468, 469, 478
Klatka-Urbaniak Katarzyna 216, 478
Klaus Waclaw 289
Klein Noami 119, 469
Klich Bogdan 220
Klich Edmund 220
Klimowicz Magdalena 138, 468
Klussmann Uwe 268, 494
Kluźniak Mirosław 95
Kłosowicz Robert 401
Kłyczko (Kliczko) Witalij 300, 302
Kmieciak Dariusz 357
Kobrinskaja Irina 167, 174, 478
Kocot Kazimierz 181, 459
Kocowska Barbara 102, 466
Koćwin Lesław 288, 478
Kohl Helmut 162, 168, 171, 292
Kokot Michał 125
Kolesniow Borys 328
Kołbaniuk Adam 119, 468
Kołodko Grzegorz 41, 386, 496, 497
Kołodziejski Konrad 374
Kołomojski Ihor 315, 328, 329
Komorowski Bronisław 45, 206, 220,
221, 224, 225, 235, 236, 243, 251,
280, 329, 337, 338, 341, 345, 347, 352,
361, 389, 391, 397, 456
Konarski Wawrzyniec 313, 456
Konczewski Piotr 118, 468
Kondzińska Agata 241, 497
Konończuk Wojciech 252, 321, 456
Kopacz Ewa 45, 337, 338, 351, 353, 364,
402
Korten David C. 119, 469
Kosiewski Piotr 199, 264, 480, 486
Kossakowski J. 155, 497
Kostarczyk Andrzej 105, 138, 471
Kostecki Wojciech 28, 31, 32, 469
Kościński Piotr 82, 244, 293, 388, 490,
495, 497
Kotowski Mateusz 100, 299, 467
Kowal Paweł 68, 186, 214, 234, 354, 465,
478, 480, 497
Kowalczyk Katarzyna 343, 368, 459
Kowalczyk Adam 337, 502
Kowalow Siergiej 312

- Kozakiewicz Jerzy 82
Koziej Stanisław 21, 106, 346, 364, 469
Kozieł Hubert 365, 497
Kozłowski Krzysztof 87, 469
Kozyriew Andriej 74, 75, 76, 157, 457
Kraj Kazimierz 48, 49, 255, 256, 294, 297, 490
Kranz Jerzy 314, 490
Krasnodębski Zdzisław 220, 223, 420, 497
Krause Joachim 106, 490
Krauz-Mozer Barbara 119, 477
Krawczuk Leonid 69, 309
Kriendler John 22, 131, 486
Kristal Irwing 107
Kroszczyński Stanisław 381, 472
Krauthammer Charles 107, 115, 497
Krupa Michał 293, 344, 353, 364, 490
Krzemiński Adam 278, 342, 417, 497
Krzemiński Ireneusz 222, 497
Krzymowski Adam 214, 252, 490
Krzyżak Tomasz 153, 497
Ksenicz Igor 323
Kubiak Hieronim 277, 490
Kubin Tomasz 22, 469
Kublik Agnieszka 395, 396, 495, 497
Kublik Andrzej 243, 244, 282, 497
Kuczma Leonid 192, 319
Kuczyński Grzegorz 72, 92, 302, 497, 502
Kuczyński Waldemar 41, 248, 502
Kudrin Aleksiej 90, 497
Kugiel Patryk 242, 476
Kukułka Józef 9, 28, 29, 36, 152, 157, 463, 469, 482
Kulesa Łukasz 211, 212, 490
Kupchan Charles A. 80, 166, 479
Kupiecki Robert 128, 160, 469, 479, 490
Kuraś Bartłomiej 390, 497
Kurczab-Redlich Krystyna 235, 497
Kutyło Łukasz 275, 490
Kuzio Taras 297, 479
Kuźniar Roman 13, 14, 18, 21, 22, 30, 37, 45, 59, 81, 93, 96, 103, 107, 109, 110, 114, 117, 121, 125, 128, 132, 134, 147, 148, 160, 166, 170, 176, 181, 185, 187, 196, 204, 206, 229, 254, 258, 270, 278, 290, 333, 342, 347, 378, 419, 457, 465, 469, 473, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 490, 497
Kwaśniewski Aleksander 163, 176, 180, 184, 186, 187, 191, 192, 196, 227, 248, 254, 358, 425
Kwit Serhij 304
- L
- Lachowski Zdzisław 21, 128, 166, 473
Lagadec Erwan 128, 469
Lake Anthony 163
Lakomy Miron 22, 24, 26, 38, 80, 81, 90, 134, 143, 193, 216, 256, 292, 297, 298, 331, 341, 353, 362, 374, 408, 415, 422, 429, 469, 474, 475, 476, 479, 480, 483, 484, 485, 486, 487
Landes David S. 119, 469
Lang Kai-Olaf 197, 249, 416, 490
Laqueur Walter 367
Lasoń Marcin 250, 479
Laszko Ołeh 315
Laufer Heinz 135, 469
Leggiewie Claus 131, 490
Legucka Agnieszka 173, 284, 480
Lentowicz Zbigniew 365, 497
Leonard Mark 200, 289, 384, 479
Leszczyński Adam 263, 497
Lewady Jurij 67
Lewandowski Arkadiusz 201, 207, 278, 460, 479
Lewicki Zbigniew 378, 497
Lieber Robert J. 105, 469
Lipset Seymour M. 106, 469
Lis Tomasz 225, 241, 497
Lisiakiewicz Rafał 72, 490
Lisicki Paweł 344
Lizak Wiesław 21, 473
Lorenz Wojciech 225, 497
Lubowski Andrzej 363, 497
Lucas Edward 376, 497
Luttwak Edward 120, 469

Ł

Łagowski Bronisław 17, 209, 230, 261,
263, 343, 345, 349, 350, 356, 417, 430,
431, 497, 498, 502
Łakoma Agnieszka 244
Łastawski Kazimierz 22, 31, 36, 50, 469,
479, 490
Ławrow Siergiej 90, 91, 202, 209, 211,
213, 224, 236, 245, 298, 322, 324–
326, 391, 394, 415, 421, 436
Łomanowski Andrzej 307, 328, 341,
365, 413, 425, 494, 498
Łomiński Bogdan 22, 24, 154, 172, 475,
479, 482
Łoś-Nowak Teresa 18, 27, 28, 31, 32, 75,
126, 469, 480, 482, 490
Łukianow Fiodor 224, 312, 388
Łukin Aleksiej 187, 491
Łukin Władimir 302
Łukowski Wojciech 406

M

Machcewicz Paweł 262, 469
Maciejak Daniel 58, 457
Maciejczyk Jakub 119, 469
Maciejewicz Patrycja 385, 498
Macierewicz Antoni 366, 396
Madej Marek 367, 368, 480
Madejski Bartłomiej 67, 80, 171, 418,
471
Madera Andrzej Józef 24, 469
Magdziak-Miszewska Agnieszka 24, 68,
167, 174, 175, 478, 480, 481, 491
Magierowski Marek 370, 373
Majcher Grażyna 21, 467
Majewski Lech 362
Majewski Michał 238, 241, 498, 499
Majewski Paweł 395, 428, 498
Makarewicz Piotr 346, 363, 364
Malak Kazimierz 173, 284, 480
Malgin Artiom W. 11, 200, 480, 498
Malinowski Krzysztof 342
Marcinkiewicz Kazimierz 45, 198
Marcinkowska Paula 138, 469
Marczewska-Rytko Maria 273, 275, 469

Marczak Tadeusz 329
Marczuk Bartosz 40, 498
Markow Siergiej 17, 267
Marsh Steve 22, 470
Marszałek Antoni 53, 470, 484
Marszałek-Kawa Joanna 24, 49, 193,
195, 252, 474, 477
Martin Hans-Peter 120, 480
Marzęda-Młynarska Katarzyna 105,
189, 190, 209, 480, 487
Maschadow Aslan 196, 272
Matlock Jack 313
Matwiejew Giennadij F. 68, 480
Matwijenko Walentyna 244
Mazowiecki Tadeusz 37, 44, 146, 147
Mazur Marek 13, 44, 45
Mączyńska Katarzyna 95, 472
Mearsheimer John J. 290, 301, 312, 429,
491
Meier-Walser Reinhard C. 30, 108, 134,
476, 480
Meiers Franz-Josef 134, 480
Meller Arkadiusz 289, 302, 461, 484
Meller Stefan 198, 199, 268, 480, 491
Meier-Walser Reinhard C. 30, 108, 134,
476, 481
Memches Filip 374, 374, 377
Menkiszak Marek 11, 13, 14, 24, 61, 65,
147, 148, 154, 157, 166, 167, 172, 173,
184, 185, 419, 480, 481, 491
Menon Rajan 290, 291, 470, 481
Meny Yves 273, 485
Merkel Angela 249, 319, 321, 340, 369,
372, 389, 390, 392, 416, 421
Micewski Andrzej 156, 498
Michalik Elżbieta 39, 475
Michalik Józef 240, 443, 450
Michalski Artur 177, 491
Michnik Adam 180, 240, 326, 336, 498
Mickiewicz Piotr 274, 481
Miedwiediew Dmitrij 15, 62, 63, 79, 80,
88, 130, 211, 216, 219, 220, 225, 235,
236, 239, 249
Mieroszewski Juliusz 53, 229, 230, 232,
233, 402, 470

- Mieszkow Jurij 309
Migalski Marek 13, 44, 45, 354, 366,
399, 481, 498
Miklaszewski Stanisław 24, 482
Miller Aleksiej 244
Miller Jerzy 221, 237, 396
Miller Leszek 45, 180, 186, 187, 350, 358
Miloszewi c Slobodan 125
Miłoszewska Dorota 294, 487
Mincer Tomasz 241, 498
Miroszewski Kazimierz 134, 479, 484
Mirska Andżelika 253, 487, 487
Misiągiewicz Justyna 189, 480
Miszczak Krzysztof 292, 491
Mizga a Joanna J. 205, 481
Mochnyk Andrij 304
Moczulski Leszek 35, 52, 470
Modzelewski Karol 267
Modzelewski Wojciech Tomasz 153, 486
Mogherini Federica 339, 417
Moisi Dominique 434, 498
Mojsiewicz Czesław 24, 311, 457, 481
Mokrzycka Katarzyna 205, 498
Moliński Marek 69, 481
Mołotow Wiaczesław 48, 148
Mondry Janusz 35, 470
Molo Beata 249, 491
Moraczewska Anna 132, 481
Moravcsik Andrew 344
Morawiecki Kornel 335, 390, 498
Morawiecki Wojciech 136, 481
Morgenthau Hans J. 18, 295, 470
Moroska Aleksandra 274, 276, 481
Moss Kenneth B. 108, 491
Motyka Grzegorz 270, 271, 470
Motyl Alexander J. 299, 323, 491
Mroczek Czesław 264
Mrozek Bogusław 101, 487
Mróz Maciej 7, 491
Müller-Brandeck-Bocquet Gisela 319,
491
Multan Wojciech 21, 470
Munkelt Peter 292, 342
Murawski Cezary 161, 466
Murawski Krzysztof 95, 466
Musiał Bogdan 68
Muszyński Mariusz 212, 498
Myrnyj Ołeksandr 304
- N**
Naimski Piotr 383,
Najder Zdzisław 186, 491
Na ycz Daria 52, 68, 153, 481
Na ycz Tomasz 52, 68, 153, 330, 481
Naryszkin Siergiej 243
Nawalny Aleksijew 312
Nawrot Wioletta 109, 470
Negri Antonio 119
Newton Kenneth 136
Nica-Zdaniuk Alexandra 137, 471
Nicieja Stanisław S. 330
Niemcow Borys 312
Niesiołowski Stefan 396
Nijakowski Lech M. 218, 256, 260, 470,
481
Norberg Johan 119, 470
Nowak Andrzej 82, 234, 344, 470
Nowak Edmund 215, 481
Nowak Jerzy M. 129, 481
Nowakowski Jerzy Marek 146, 147, 149,
151, 491
Noworyta Eugeniusz 158, 491
Nuland Victoria 300, 304
Nye Joseph S. 104, 119, 470, 498
Nygren Bertil 88, 481
- O**
Obama Barack 46, 90, 108, 112–116,
121, 216, 227, 228, 254, 255, 351, 354,
358, 359, 367, 375, 376, 414, 421
Ochman Cornelius 268, 491
Okraska Tomasz 60, 105, 491
Okrzesik Janusz 221, 486
Olchawa Maciej 284, 470
Olchowski Jakub 113, 284, 481
Olczyk Eliza 389, 498
Olechowski Andrzej 158, 164, 165, 173–
176, 458
Oleksy Józef 13
Olszański Tadeusz A. 304, 458

- Olszewski Paweł 21, 473
Omar Ibn al-Chattab 271, 272
Onyszkiewicz Janusz 234, 254, 498
Orban Viktor 143, 421, 422
Orłowski Tomasz 35, 468
Orłowski Witold M. 40, 470
Orzechowski Marcin 334, 482
Orzelska Agnieszka 214, 478
Osadnik Barbara 161, 484
Osica Olaf 409, 488
- P
- Pacer Valerie A. 23, 79
Paet Urmas 307
Panek Bogdan 23, 470
Parubij Andrij 304
Parzymies Stanisław 21, 102, 138, 219,
250, 258, 470, 474, 484, 485
Pawlak Waldemar 13, 174, 214
Pawlicki Jacek 368
Pawlikowska Iwona 21, 29, 143, 470,
482, 501
Pawłowska Anna 325, 394, 498
Pawłowska Justyna 35, 468
Pawłowski Gleb 304, 312, 314
Pawłowski Konrad 125, 470
Peas Neal 102, 491
Pełczyńska-Nałęcz Katarzyna 24, 245,
252, 393, 441, 470
Perle Richard 107
Perthes Volker 80
Petlura Semen 52
Petschow Ulrich 118, 491
Pfaff William 300, 301, 324, 491
Pflüger Friedbert 179, 491
Piasecki Bohdan 106, 469
Piasecki Jakub 284, 470
Pieniążek Paweł 301, 498
Pieńkowski Marcin 353, 498
Pietraś Marek 21, 52, 105, 113, 118, 189,
192, 284, 286, 475, 480, 482, 486,
487
Pietraś Ziemowit Jacek 28, 32, 470, 482
Pietrzyk Bartłomiej 107
Piętka Bohdan 272, 491
Pikulicka-Wilczewska Agnieszka 23,
131, 297, 309, 343, 432, 476, 477, 478,
479, 486
Pilawski Krzysztof 50, 223, 279, 330,
335, 356, 498
Piłsudski Józef 51, 52, 53, 68, 155, 241,
343
Piotrowski Marcin Andrzej 13, 14, 148,
154, 184, 185, 195, 491
Pipes Richard 165, 434
Piskorska Beata 113, 131, 138, 470, 482
Piskorski Mateusz 90, 298, 322, 465
Płotnicki Igor 319
Poczobut Andrzej 361, 498
Podhoretz Norman 107
Podraza Andrzej 22, 136, 470
Pomianowski Jerzy 234, 498
Ponomariow Ilia 312
Popesku Nicu 200, 384
Popiuk-Rysińska Irena 219, 485
Popko Agnieszka 49, 265, 355, 477
Poroszenko Petro 300, 306, 318, 327–
330, 338, 339, 388, 391, 435
Potocki Michał 214, 503
Potocki Robert 294, 487
Potulski Jakub 73, 74, 81, 83, 85, 470,
483
Pocz Maciej 57, 477, 481
Pouliot Vincent 129, 470
Pradetto August 23, 76, 482
Primakow Jewgienij 74, 75, 168, 176,
460
Pronińska Kamila 138, 249, 382, 483
Prus Justyna 268
Prus-Wojciechowska Justyna 225, 498
Prystrom Janusz 150, 155, 158, 162, 167,
491
Przebinda Grzegorz 24, 482
Przewłocki Jan 102, 143, 161, 188, 479,
484
Przewoźnik Andrzej 184, 483
Putin Władimir 15, 62–65, 72, 75, 78,
79, 83, 84, 86, 87, 90, 92, 111, 180,
186, 187, 188, 196, 214, 215, 217, 218,
220, 238, 239, 283, 293, 297, 301, 312,

- 313, 319, 324, 325, 326, 335, 336, 340,
341, 343, 345, 353, 357, 358, 361, 389,
390, 392, 394, 408, 409, 412, 414, 417,
419, 421, 422, 424, 426, 434, 436,
461
- R
- Rabij Marek 250, 503
- Radomski Grzegorz 201, 207, 278, 460,
479
- Radujew Salman 272
- Radziwinowicz Waclaw 194, 236, 257,
271, 317, 498, 499
- Rahr Aleksander 66
- Rak Krzysztof 61, 212, 341, 346, 347,
352, 362, 378, 414, 498, 499
- Rakitianskij N.N. 23, 475
- Ramsfeld Donald 107
- Rasmussen Anders Fogh 130, 219
- Raś Maciej 23, 55, 59, 64, 67, 75, 76, 78,
81, 85, 87, 470, 478, 482, 483
- Reagan Ronald 121, 301, 312, 379
- Rees Wyn 22
- Reiter Janusz 415, 491
- Rensmann Lars 273, 483
- Reszka Paweł 238, 241, 498, 499
- Riabczuk Mykoła 284, 470
- Ribbentrop Joachim 48, 148
- Riecke Henning 222, 483
- Rice Condolezza 212
- Rifkin Jeremy 137, 471
- Rockefeller David 299
- Rodkiewicz Witold 67, 91, 461
- Roggemann Hervig 291, 503
- Rojek Paweł 82, 471
- Rokicki Jarosław 29, 486
- Rokita Jan 213, 499
- Romanowski Andrzej 17, 235, 254, 350,
399, 499
- Rosati Dariusz 175
- Rossowski Dariusz 188
- Rostowski Jacek 378
- Roszkowski Wojciech 52, 471
- Rotfeld Adam D. 11, 21, 28, 52, 98, 99,
129, 130, 153, 166, 192, 200, 210, 218,
219, 232, 238, 253, 254, 284, 297, 353,
441, 456, 471, 475, 476, 477, 480, 481,
483, 491, 499
- Rotter Maria Elisabeth 492
- Rożyński Paweł 242, 251, 499
- Rudolf Peter 131, 492
- Rudujew Salman 272
- Rumer Eugene 290, 291, 470, 481
- Rutkowski Jerzy 58, 59, 60, 462
- Rutte Mark 433
- Rybak Wołodymyr 304
- Rybiński Maciej 257, 499
- Rychłowski Bogumił 142, 492
- S
- Saakaszwili Micheil 88, 210, 211, 231,
268
- Sabat Martynika 279, 483
- Sachs Jeffrey 57
- Sadłocha Jarosław 28, 471
- Saint-Etienne Christian 137, 471
- Sakwa Richard 23, 56, 65, 83, 84, 131,
291, 297, 309, 333, 343, 407, 408, 426,
427, 432, 471, 477, 478, 486
- Sałuda Grzegorz 106, 468
- Sandecki Maciej 392, 501
- Sapir Jacques 104, 105, 127, 471
- Sarkozy Nicolas 211, 389
- Saryusz-Wolski Jacek 387, 499
- Sawczuk Janusz 209, 288, 478, 481, 482,
485
- Sawicka Anna 191, 483
- Schetyna Grzegorz 330, 339, 347, 349,
387, 391, 402, 405, 406, 425, 445, 462
- Schmelova Maria 286, 492
- Schmidt Helmut 291, 342, 462
- Scholte Jan Aart 117, 471
- Schreer Benjamin 106, 490
- Schröder Gerhard 196, 291
- Schumann Harald 120
- Scowcroft Brent 188, 453
- Semka Piotr 235, 499
- Sepkowski Andrzej 106, 471
- Seppo Antti 88, 477
- Sermet Andrzej 395

- Serwański Jacek 100, 467
Serwetnyk Tatiana 225, 497
Siadkowski Marcin 95, 467
Siemaszko Ewa 270
Siemiątkowski Zbigniew 190
Siemoniak Tomasz 338, 350, 351, 364, 369, 370, 453
Sienkiewicz Bartłomiej 231, 499
Sieradzan Przemysław J. 67, 91, 483
Sikorski Radosław 127, 196, 208, 212–215, 218–221, 225, 236, 239, 240, 243, 245, 246, 254, 257, 266, 277, 302–305, 326, 331, 334, 349, 357, 362, 369, 375, 378, 389, 396, 397, 410, 418, 425, 442, 444, 463
Simbierowicz Hanna 119, 471
Simes Dimitri 90, 412, 487
Siwek Grzegorz 161, 466
Skak Mette 81, 484
Skonieczny Krzysztof 414, 423, 466
Skrzypczak Waldemar 346
Skrzypek Andrzej 23, 24, 35, 55, 56, 64, 65, 81, 411, 444, 471, 474, 476, 477, 478, 483, 484
Skubiszewski Krzysztof 146–150, 158–160, 165, 463, 492
Skulska Bogusława 21, 473
Skulski Przemysław 21, 473
Skuratowicz Jerzy 289, 303, 407, 499
Skweciński Piotr 70, 223, 241, 463, 499
Słojewska Anna 420
Słowikowski Michał 57, 60, 65, 75, 139, 154, 477, 478, 480, 481, 484, 486
Smith Steve 21, 477
Smolar Aleksander 211, 239, 340, 503
Smoleń Mieczysław 63, 188, 271, 475, 484
Snowden Edward 89
Sobolewski Tadeusz 49, 70, 499
Solocho Paweł 362, 366
Sołżenicyn Aleksandr 57, 471
Sorenson Georg 33
Sorman Guy 119, 499
Soros George 119, 120, 300, 471
Sowa Jan 404, 471
Spanger Hans-Joachim 111, 138, 492
Stachura Jadwiga 102, 104, 484, 492
Stachurska-Szczesiak Katarzyna 189, 480
Stadtmüller Elżbieta 24, 160, 162, 163, 166, 180, 182, 184, 187, 471
Stalin Józef 261
Stankiewicz Ewa 357
Stańczyk Jerzy 93, 471
Starnawski Marcin 119, 469
Starosielec Romuald 99
Starzyk-Sulejowska Joanna 139, 484
Stefanicki Robert 112, 113, 316, 499
Stefanowicz Janusz 28, 30, 31, 175, 349, 410, 450, 471, 484
Steinmeier Frank-Walter 302, 326, 372, 418, 419, 421, 433
Stemplowski Ryszard 80, 190, 262, 456, 471
Stępień-Kuczyńska Alicja 56, 57, 60, 75, 84, 85, 139, 154, 474, 477, 478, 480, 481, 484, 486
Stiglitz Joseph E. 58, 113, 114, 121, 471, 484
Stojewska Anna 268, 499
Stolarczyk Agnieszka 106
Stolarczyk Mieczysław 7, 21, 22, 24–26, 31, 36, 38, 81, 90, 93, 106, 120, 125, 126, 131, 134, 137, 138, 141, 143, 145, 154, 161, 162, 165, 174, 179, 182, 187, 188, 200, 256, 292, 297, 298, 313, 314, 331, 341, 342, 362, 374, 401, 402, 408, 409, 415, 422, 429, 471, 473, 474, 475, 476, 479, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 491, 492
Stolpe Manfred 291
Stoltenberg Jens 350
Stomma Ludwik 310, 499
Stróżyk Jarosław 50, 70, 223, 237, 258, 463, 499
Strzelczyk Jerzy 24, 471
Strzelecki Rieth Piotr 364
Stuermer Michael 23, 66, 67, 80, 171, 418, 426, 471
Suchocka Hanna 155

- Suchorolska Irina 299, 485
Sudak Ireneusz 242, 499
Sulowski Stanisław 21, 30, 474, 475
Sułek Mirosław 138, 249, 326, 382, 483, 493
Surel Yves 273, 485
Sutela Pekka 23, 64, 471
Sycz Oleksandr 304
Symonides Janusz 21, 30, 138, 145, 249, 382, 483, 485
Szabo Stephan F. 46, 222, 471
Szacki Jerzy 222, 273–275
Szacki Wojciech 50, 485, 499
Szafarz Sylwester 300, 503
Szatkowski Tomasz 371
Szczepaniak Marian 122, 482
Szczepanik Krzysztof 14, 22, 41, 148, 477, 481
Szczepański Waldemar J. 51, 471
Szczerski Krzysztof 372, 380
Szczypiorski Andrzej 261, 262, 499
Szeląg Ireneusz 396
Szeptycki Andrzej 95, 139, 193, 234, 285, 287, 312, 313, 336, 471, 472, 499
Szewarnadze Eduard 148
Szewcowa Lilia 65, 297, 312, 499, 503
Szkilądz Celina 51
Szkilądz Hipolit 51
Szlachta Bogdan 401
Szlajfer Henryk 233, 496
Szoszyn Ruslan 431, 499
Szturba Ewgenij Wiktorowicz 22, 58, 72, 79, 418, 472
Szubart Kamil 372, 493
Szubert Małgorzata 98, 466
Szuchewycz Jurij 329
Szumski Adrian 316
Szura Olga 137
Szura-Olesińska Olga 131, 179, 485, 492, 493
Szuschewicz Stanisław 69
Szydło Beata 45, 364, 366, 371, 372, 379, 383, 396, 397, 398, 403
Szymaniak Marcin 130, 500
Szymańska Daniela 39, 57, 463, 503
Szymańska Jolanta 22, 476
Szymański Władysław 424, 472
Szymborski Wojciech 108, 493
Szynowski Ryszard 315, 485
- Ś
- Ślęczka Kazimierz 117, 471
Śliwiński Artur 348, 500
Ślusarski Sergiusz 119, 468
Śmigielski Robert 61, 72, 472
Świeboda Paweł 361, 500
- T
- Tabor Marek 219, 485
Tagliavini Heidi 210, 319
Talaga Andrzej 231, 245, 294, 303, 321, 356, 362, 364, 374, 377, 399, 409, 410, 412, 415, 424, 434, 435, 436, 500
Talbot Strobe 163, 463
Tarasenko Andrij 303
Taylor Brian D. 311, 493
Teltschik Horst 292
Terentiew Robert Stanisław 301, 306, 357, 500
Thies Wallace J. 21, 131, 472
Tiahnybok Ołeh 302, 333
Titow Władimir 398, 422
Tocki Mikołaj 306, 500
Todd Emmanuel 95, 472
Tokarczyk Roman 274
Tokarz Grzegorz 278, 485
Tomala Mieczysław 47, 472
Tomala-Wawrowska Justyna 216, 493
Tomasiewicz Jarosław 193, 286, 299, 305, 315, 485
Tomaszewski Patryk 207, 460
Tombiński Jan 308
Topolski Ireneusz 23, 56, 62, 83, 84, 173, 284, 472, 475, 477, 486, 486
Torkunow Anatolij W. 11, 22, 23, 52, 153, 219, 441, 472, 475, 477, 480, 481, 483, 486
Traub-Merz Rudolf 414, 493
Trenkner Joachim 342, 493

- Trębski Krzysztof 205, 500
Trienin (Trenin) Dmitrij 88, 167, 225,
293, 324, 493
Trump Donald 374
Trusewicz Iwona 384, 500
Trzcielińska-Polus Aleksandra 197, 486
Turczynow Ołeksandr 304, 306
Turczyński Paweł 193, 493
Turopolski Witold 132, 468
Turowski Paweł 35, 383, 486, 493
Tusk Donald 13, 43, 45, 206–208, 211,
217, 218, 220, 223, 227, 235, 237, 254,
280, 345–347, 357, 384, 389, 402
Tymkiw Jaropołk 286, 486
Tymoszenko Julia 140, 191, 193, 270
Tymowski Józef 24, 72, 472
- U
Umarow Doku 271
Unger Leopold 233, 403, 463
- V
Van Herpen Marcel H. 377, 472
Varwick Johannes 130, 227, 494
Verheugen Günter 291, 292
- W
Wajda Andrzej 220
Walak Marta 427, 482
Waldenberg Marek 29, 181, 486, 494
Walicki Andrzej 201, 279, 340, 348, 472,
500
Walker Edward W. 131, 297, 486
Waltz Kenneth N. 18, 472
Wałęsa Lech 152, 156, 157, 177, 254
Warkotsch Alexander 138, 494
Wasilenko Irina A. 154, 208, 486
Wasilewska Olga 320, 500
Wasilewski Aleksander 64, 494
Wasiuta Olga 14, 24, 153, 192, 196, 198,
486
Wassenberg Florian 23, 205, 486
Waszykowski Witold 364, 379, 398,
399, 403, 422
Waśko-Owsiejczuk Ewelina 107, 472
Wągrowska Maria 252, 494
Wąsowski Krzysztof 316
Wątor Włodzimierz 362, 486
Węc Janusz Józef 22, 135, 136, 401, 472
White Stephen 66, 472
Wiachiriew Rem 58
Wiaderny-Bidzińska Krystyna 135, 472
Wiankowska-Ładyka Zofia 113, 484
Wiatr Jerzy J. 31, 416, 420, 472, 500
Wiatrowycz Wołodmyr 330
Wichrowski Marek 96
Widacki Jan 17, 241, 305, 335, 352, 354,
394, 431, 437, 500
Wieliński Bartosz T. 341, 500
Wielomski Adam 289, 302, 461, 484
Wielowiejska Dominika 416
Wielowiejski Andrzej 165, 415, 416, 500
Wierzbicki Andrzej 82
Wierzchoś Dariusz 309, 486
Wildstein Bronisław 257,
Wilga Beata 105, 467
Wilk Mateusz 105
Wipperfürth Christian 23, 472
Wiśniewski Janusz 105, 486, 494
Wiśniewski Rafał 46
Władyka Wiesław 241, 496
Włoch Renata 18, 295, 470, 472
Włodkowska Agata 84, 472
Włodkowska-Bagan Agata 17, 36, 89,
292, 411, 472, 473, 474, 475, 479
Wojciechowski Marcin 225, 257, 392,
501
Wojdyło Witold 201, 278, 479
Wojtasiewicz Wojciech 88, 494
Wojtasik Waldemar 13, 44, 45, 221, 486
Wojtaszak Andrzej 299, 482, 485
Wojtaszczyk Konstanty Adam 22, 253,
476, 487
Wolański Marian S. 278, 485
Wolf Alexander 30, 134, 480, 481
Wolff-Powęska Anna 264, 486
Wolfke Karol 181, 459
Wolińska Zofia 119, 467
Woś Rafał 153
Woźniak Grzegorz 95

- Woznicki Łukasz 394, 468, 501
Wóycicki Kazimierz 22, 35, 36, 39, 62, 71
Wroński Paweł 225, 230, 365, 368, 391, 392, 394, 501
Wróblewski Tomasz 372
Wujec Henryk 263
Wyligała Helena 274, 481
Wyrwas-Wiśniewska Monika 87, 296, 467
Wyżyński Tomasz 63, 74, 166, 294, 467
- Y
- Yekelchyk Sehry 309, 472
- Z
- Zaborowski Jakub 104, 470
Zaborowski Marcin 255, 297, 373, 432, 486, 501
Zacharczenko Dmitrij 319
Zajac Justyna 17, 18, 34, 36, 38, 100, 102, 104, 178, 292, 473, 474, 475, 478, 482, 487, 494
Zakajew Ahmed 272
Zakaria Fareed 105, 109, 114, 115, 381, 472
Zalesiński Łukasz 47, 501
Zalewski Bogusław W. 101, 487
Zalewski Paweł 271, 309, 341, 501
Zapałowski Andrzej 294, 300, 437, 487
Zawadzki Mariusz 113, 359, 501
Zawgajew Doku 272
- Zdaniuk Bartłomiej 137, 471
Zeman Miłoś 143, 421
Zenderowski Radosław 141, 477
Ziemkiewicz Rafał 220, 270, 501, 503
Zieliński Eugeniusz 63, 472
Zięba Ryszard 8, 13, 17–19, 21, 22, 24, 28, 29, 31–34, 37, 46, 47, 51, 71, 72, 101, 108, 166, 167, 178, 184, 188, 189, 197, 212, 252, 253, 256–258, 293, 295, 296, 317, 347, 348, 423, 427, 458, 466, 472–474, 478, 479, 482, 487, 494
Ziniewicz Czesława 136, 475
Ziółkowski Marek 398, 422
Zubarow Michaił 319
Zuber Marcelina 119, 467
Zuchniak Monika 68, 480
Zwoliński Andrzej 124, 472
Zybliekiewicz Lubomir 22, 54, 105, 191, 279, 475, 476, 478, 483, 487
Zybura Marek 120, 480
Zych Iwona 95, 468
Zychowicz Juliusz 57, 471
- Ż
- Żak Piotr 356, 501
Żakowski Jacek 280, 320, 501
Żeligowski Lucjan 343
Żodź-Kuźnia Katarzyna 105, 486
Żukowski Arkadiusz 22, 154, 482, 483
Żukowska Katarzyna 21, 473
Żurawski vel Grajewski 8, 22, 138, 139, 194, 228, 234, 270, 337, 449, 472

Mieczysław Stolarczyk

Russia in the foreign policy of Poland between 1992 and 2015

Summary

The main research aim of this monograph is to distinguish main stages in the foreign policy of Poland towards Russia between 1992 and 2015 and outline their specifics. The author attempted at a synthesis of major manifestations of Polish-Russian cooperation and most sticking points in the intergovernmental (international) relations during that period. An important objective was to show the sources and examples of a divergence of interests, and point to the goals, which were based on these premises, established by the foreign policy-makers in Poland and Russia and pursued in mutual relations and international affairs.

Between 1992 and 2015, in Poland's foreign policy towards the East and national security policy, the relations with Russia and the Ukraine were of utmost importance. On the economic level, considering the volume of mutual trade turnover, Poland's main partner in the East was the Russian Federation, whereas on the political level, the Ukraine was seen as a strategic partner. Along with the Ukraine, Russia played a key role in Poland's security policy in the discussed period. It should be emphasized that Polish-Russian and Polish-Ukrainian relations were very closely linked, and so was Poland's policy towards Russia and the Ukraine.

In Poland's foreign policy towards Russia, or in broader terms, in Polish-Russian relations between 1992 and 2015, seven stages can be distinguished; each having their own characteristic. Despite some new specifics in each particular stage, they all shared an element of continuity. The constant theme was a great divergence of interests between Poland and Russia, particularly with regard to the European security system, and the role of NATO in shaping this security, as well as further stages of the alliance's enlargement, especially by countries of the post-Soviet area; energy security and Poland's strive for diversification of fuels supplies faced with Russia's actions aimed at the diversification of routes of sending its gas and crude oil to Western Europe bypassing the Ukraine and Poland; a historic dispute, in which a thorough, satisfying for the Poles, explanation of the Katyn Forest massacre was particularly high on the agenda among other issues; opposing visions of building an order in Eastern Europe, and first and foremost, in the Ukraine. With the passing of time, especially after Poland's NATO and the EU accession, the future of Eastern European countries, particularly the Ukraine and Belarus, has become a fundamental issue in Polish-Russian relations. Both Russia and Poland treated Eastern European countries as a sort of a safety buffer. However, the two countries had entirely different visions of how this buffer ought to be shaped. The political leadership in Poland saw the strengthening of national security in the strengthening of the Ukrainian buffer through the Ukraine's membership in NATO and the EU, whereas for the political leadership in Russia, the strengthening of national security through Ukrainian buffer meant preserving its outside NATO status, or incorporating it in the the security system built under the aegis of Russia on the area of CIS.

A characteristic of the Polish-Russian relations in that period was a great imbalance to Poland's disadvantage, resulting from the differences in broadly understood physical potential of the two countries and, consequently, their international roles (Poland being a medium-size country situated in Central Europe and Russia being a superpower in Central Eurasia). The capacities of Poland to shape the situation in Eastern Europe on its own were incomparably lower than Russia's. Therefore, Poland was trying to make use of European and Euro-Atlantic multilateral structures, mainly through the Eastern Dimension realized by the EU and NATO, to have as much influence as possible, on the desired developments in Eastern Europe. The eastern policy under successive RP governments was characterized by their overrating, frequently, of their own capacities, lack of objectivity in assessment of the situation across our eastern border, and application of double standards, particularly in the policy towards Russia.

Polish-Russian political relations throughout the post-Cold War period were critical, and improvements were relatively short-lasting. Not only Russia, but also Poland is to blame for such a state of events. The Polish side, due to historical reasons and imbalance of potential, expected Russia to take more initiative in coming to an agreement with Poland. However, it has to be admitted that in many activities undertaken by Poland with regard to European security, in particular Eastern European subregion, the interests of Russia were completely disregarded, although they did not have to be accepted fully. An example of this was Polish diplomacy in the second half of 2013 intended not to allow Russia to be included in the negotiations on the EU association agreement with the Ukraine about issues that had economic implications for Russia's interests.

In their policy towards Russia, foreign policy-makers in Poland, forgot, all too often, or, were unwilling to remember, about the principle that in order to meet the security needs of one's own country, one should also consider the security needs of other countries, the neighbouring ones in the first place. Analyzing the policies under successive III RP governments on European security and relations with the post-Soviet countries, it is hard to share the view prevailing in our country that Poland did its best to develop partnership and good neighbourly relations with Russia. Among politicians, publicists and the Polish society, there was a large group of people who took a stance, though it was not always formally articulated, that Poland has a right, or even a duty to remain hostile towards Russia. On the other hand, Russia should not act unfavourably towards Poland, regardless of Poland's anti-Russian policy, although, obviously, it was declared otherwise.

One of the few stages showing a distinct improvement in Poland's policy towards Russia and a mutual willingness to normalize our political relations, was the one between 2008 and 2010, when an unsuccessful attempt was made at pragmatizing foreign policy towards Russia. Since the end of 2007, this new foreign policy, gradually encompassing other areas, led to a greater or lesser modification of the policy to date towards Russia, the Ukraine, Belarus and Georgia by basing it on the so-called positive realism. These new trends increased cooperation between Poland and Russia and, eventually, a considerable progress was achieved in normalizing our relations. Between 2008 and 2010, Polish policy towards the East not only changed in practice, it was also a conceptual change.

The crash of the presidential plane at Smoleńsk (April 10th, 2010), in which 96 people were killed, including President of RP Lech Kaczyński and His Spouse, was a major, if not primary reason why the normalization process (2008–2010) was seriously hampered to the point of a standstill between 2011 and 2013. The Smoleńsk air disaster, and conflicting stands over its causes in particular, exacerbated divisions in the Polish society and strengthened reluctance, if not hostility, towards Russia. A large part of the Polish political class and society did not accept a version of an inadvertent air disaster (plane crash), whose causes, like not following correct procedures, lay on both Poles and Russians. The surveys conducted during the years following the Smoleńsk air disaster showed that over 30% of the Polish society were convinced that it had been an attempt on the life of the Polish delegation en route to a commemoration of the 70th anniversary of the Katyn Forrest massacre, and that the Russian government and secret services had been involved.

After the Smoleńsk air disaster, foreign policy towards Russia and Polish-Russian relations became a ground for political struggle in our country. For many politicians and conservatist right-wing journalists, a demonstrated degree of anti-Russian sentiment became the main criterion of patriotism. In a large part of the Polish society, a belief was strengthened that actions should be taken to weaken and isolate Russia, and to minimize, rather than increase cooperation between the two countries. This meant that internal conditions within our country, which could possibly motivate the foreign policy-makers to stop viewing Russia as the main threat and encourage a breakthrough in thinking about that issue, deteriorated markedly. Consequently, Polish-Russian relations between 2011 and 2013 remained in a state of deadlock.

In the foreign policy of Poland between 1992 and 2015, Russia played the leading role. This, however, stemmed from Russia being perceived by the policy-makers as the main threat to our national security, not a recognized partner in pursuing this security. Throughout that period, in all successive stages of Polish security policy, Russia was regarded as the main threat. Each political leadership in Poland, especially since the mid 1990s, treated Russia in this way, and these were not merely anti-Russian declarations, but a guiding principle of the foreign policy. Behind it, was a conviction that Russian imperialism was timeless and Russia would never accept the sovereignty of Poland. It was an obvious reference to the classical Polish geopolitical thought about Russia posing main threats to our national security.

During the crisis and conflict in eastern Ukraine, between 2014 and 2015, the foreign policy-makers in Poland revived the stance of a military threat on the part of Russia. For the first time since the end of the Cold War, such loud voices were heard about a possible military attack on Poland. Unlike the earlier periods, when there was an informal presumption that Russia was a threat to the security of Poland, in 2014, for the first time, in III RP's security policy, Russia was formally pointed to as a direct military threat. It was articulated in official state documents, including *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* from November, 2014, and in addresses delivered by the Polish government officials (for instance in *exposé* of Foreign Minister R. Sikorski and his follower G. Schetyna).

The crisis and conflict in south-eastern Ukraine did not substantially change Poland's policy towards Russia. What did change between 2014 and 2015, however, was that much more emphasis than ever was placed on Russia being a threat to our national security, and there being a serious risk of a Russian direct invasion of Poland. During 2014 and 2015, the process of politicizing fear (policy of fear) of Russia was at its height.

For Poland, a major outcome of the Ukrainian conflict and crisis was decreased national security and growing fears, among them the fear of Russian invasion, which does not mean that such a threat was real. During the years 2014 and 2015, Polish-Russian political relations at the highest level came almost to the point of being frozen. Important direct implications of the Ukrainian conflict for Poland's security were, apart from a growing fear of Russia, increased desires towards strengthening its own defense capability, strengthening NATO cohesion, increased involvement of NATO in our sub-region's security and closer bilateral Polish-American cooperation regarding military security.

Resolving the conflict in eastern Ukraine as quickly as possible was in the interests of Poland. However, Polish diplomacy did not engage much in the conflict deescalation. They were very sceptical about the successive agreements aimed at ending the military operations negotiated within the frames of the so-called Normandy format (Mińsk I and Mińsk II). It seems that, considering the geopolitical situation in the Ukraine and divisions of the Ukrainian society, this country should remain a buffer state. Alternatively, coming out of this role should occur gradually, through a simultaneous Europeization of the Ukraine and Russia. Poland should not be interested in the „revolutionary” speeding up of the processes occurring in the Ukrainian society. Responsible politicians willing to serve the best interests of their nation should be aware of the limitations in pursuing even the most support worthy goals. The policy of every country, the foreign policy of Poland and the Ukraine

included, should be founded on a realistic assessment of one's own capabilities so that aspirations would not outgrow the real possibilities of their attainment.

Poland, aspiring to the role of the EU main expert in Russian and the post-Soviet area affairs, through insisting in the EU on the earliest possible Ukraine association with the EU, contributed in a way to the situation when the Ukraine had to choose between the EU and Russia. Polish politicians did not anticipate the negative outcomes of such acceleration for the Ukraine itself (including the loss of Crimea and strong separatist tendencies in the East of the Ukraine), as well as for Russian-Ukrainian relations and the security of Poland. Therefore, the firm support and involvement of the Polish political class in the so-called democratic revolution in the Ukraine during 2013 and 2014, can hardly be regarded as a success. Polish policy towards the East ended in yet another failure, which was shown as confirmation when Poland was not included in the talks aimed at resolving the Ukrainian crisis, which were held by officials from the Ukraine, Russia, Germany and France since the middle of 2014.

The Ukrainian crisis and conflict was a turning point in Polish security policy and Polish-Russian relations. The Polish government officially began to treat Russia as the largest threat to the national and international security. A considerable part of the political elites in Poland did not see the threat in excessive dependence of Polish economy on Russian energy resources or other economic threats, but in a direct military attack.

Generally speaking, it is unknown to what extent the Ukrainian crisis and conflict will, in the long run, have an impact on changes in Polish policy towards the East, particularly towards Russia and the Ukraine. It exposed the ineffectiveness of our foreign policy to date towards the East. In this context, a question arises: What will be mid- and long-term implications of the Ukrainian conflict for the modification or a radical alteration to Polish foreign policy towards the East?

Another fundamental question pertains to Polish-Russian relations: What policy should Poland pursue towards Russia now and in the future? Will the foreign policy and security policy be directed, like in 2014 and 2015, at intransigence and confrontation, or will the normalization tendency prevail as regards Russia, and will the relations with the Ukraine be redefined? However, at the end of 2015, nothing implied that the foreign and security policy-makers intended to transform in any way the policy towards Russia and the Ukraine to date. It does not mean that changes will not be implemented in the years to come. It will be closely connected with the impact of the Ukrainian conflict on the modification of the policy of Germany and the entire European Union as well as the policy of the United States on the post-Soviet area.

The crisis and conflict in eastern Ukraine strengthened the legitimacy of argumentation that the main player in the post-Soviet area is Russia. None of the serious problems in this area can be resolved without the participation of Russia, and all the more, against Russia, which obviously, does not mean that the proponents of this stance overrate the capabilities of Russia in terms of shaping the closer and farther international environment. On this account, Polish policy will be hardly effective if at least some of Russia's interests in the post-Soviet area, especially in Eastern Europe, are taken into consideration, as was proven to date. Bearing in mind long-term consequences, the strategic conceptions of the Polish policy towards the East, should opt for the closest possible ties of Russia with political and economic structures of the EU and Euro-Atlantic structures (Europeization of Russia). This, in turn, should result in the evolution of the economic-political system of Russia into liberal democracy.

The Ukrainian crisis and conflict classified the effectiveness of the Polish conception aimed at occidentalizing the Ukraine, Belarus and Moldova without simultaneously occidentalizing Russia. As was indicated by the proponents of this conception, its implementation assumed an inevitable cost such as a political conflict with Russia. The crisis and conflict in the Ukraine between 2014 and 2015 should be a good reason to change this stance. The biggest price for its implementation was paid by the Ukrainians themselves. Therefore, in the context of these experiences, Poland should support

such conceptions and actions in the Ukraine which attempt at Ukraine's integration with the West not in opposition to Russia, but together with Russia, which does not imply that this process has to be fully synchronized. The direction of actions in this matter is of key importance. Despite the many contentious issues in Polish-Russian relations and different historical memory of Poles and Russians, in the long-term interests of Poland's security, lies implementing a cooperative and integrating, not a confrontational conception.

For the normalization of Polish-Russian relations, it is essential that the successive governments of Poland and Russia should have a political will to a less confrontational approach towards disputable issues and resolve emerging problems in a compromising way, which is one of the „scarcest commodities” in the Polish-Russian relations. A compromise should not be treated as a failure, as is often believed, also by the Poles. It also requires changes in mutual perception. A true normalization of mutual relations between Poland and Russia will not be possible if the majority of political elites, media and society in both countries will see the other not even as a difficult partner of rival, but an enemy. The divergence of interests does not have to lead to hostility. The governing groups in Poland and Russia face a challenge in improving Polish-Russian relations. They can either attempt to broaden the area of common interests or to highlight the discrepancies and divergence of interests, and thus strengthen social attitudes prone to either cooperation or confrontation.

Мечислав Столярчик

Россия во внешней политике Польши в 1992–2015 гг.

Резюме

Главная цель настоящего исследования заключается в выявлении самых важных этапов политики Польши по отношению к России в 1992–2015 гг. и их наиболее характерных черт. Автор в синтетическом аспекте представляет самые существенные проявления польско-российского сотрудничества в рассматриваемое время, а также наиболее спорные вопросы в межправительственных (межгосударственных) отношениях. Одна из важных исследовательских проблем состоит в том, чтобы показать источники и выражение разнонаправленности интересов, а также целей, которые были сформулированы на их основании руководящими лицами внешней политики Польши и России, осуществляемыми как во взаимных отношениях, так и в многостороннем измерении.

В 1992–2015 гг. на восточном направлении внешней политики Польши, в том числе политики безопасности, самое большое значение имели отношения с Россией и Украиной. В экономической сфере, учитывая в частности размер торгового оборота, главным партнером Польши на востоке от нее была Российская Федерация, а в политической области роль стратегического партнерства здесь приобрели отношения с Украиной. Наряду с Украиной ключевую роль в политике безопасности Польши в анализируемый период играла Россия. Следует отметить, что польско-российское, а также польско-украинское взаимодействие было тесно связано друг с другом, подобно как политика Польши по отношению к России и Украины.

В политике Польши в отношении к России и шире в польско-российских связях в 1992–2015 гг. можно выделить семь этапов, каждый из которых обладает своей спецификой. Несмотря на наличие новых акцентов, свойственных отдельным этапам, в них преобладали элементы непрерывности. Основным среди них стала очень большая степень противоположных интересов Польши и России, которые прежде всего касались таких областей, как: система европейской безопасности, в том числе роль НАТО в ее формировании и в формировании очередных фаз расширения этого союза, особенно если речь идет о государствах постсоветского пространства; энергобезопасность и стремление Польши к диверсификации поставок энергетического сырья, а также действия России в пользу диверсификации путей передачи своего газа и нефти в обход территорий Украины и Польши; исторический спор, в котором для Польши особое место занимали вопросы, связанные с многосторонним – удовлетворяющим польскую сторону – выяснением Катынского расстрела; иное видение упорядочивания Восточной Европы, прежде всего Украины. С течением времени, особенно после вступления Польши в НАТО и ЕС, будущее государств Восточной Европы, в частности Украины и Беларуси, стало вопросом с фундаментальным значением для польско-российских отношений.

Как Россия, так и Польша трактовали страны Восточной Европы как своего рода буфер безопасности. Однако была значительная разница между двумя государствами по поводу того, как этот буфер должен формироваться. Правящие круги Польши укрепление безопасности страны усматривали в усилении украинского буфера благодаря членству Украины в НАТО и в ЕС, в то время как круги, правящие Россией, видели укрепление собственной безопасности благодаря украинскому буферу как поддержание Украиной статуса вне блока либо как включение этого государства в систему безопасности, создаваемой под эгидой России на территории СНГ.

Одной из характерных черт польско-российских отношений в рассматриваемый период была очень сильная асимметрия, неблагоприятная для Польши. Это вытекало из разниц широко понимаемого физического потенциала обеих стран и связанных с этим исполняемых ими международных ролей (Польша как страна средней величины, размещенная в Центральной Европе, и Россия как империя, расположенная в центре Евразии). Возможности Польши в области индивидуального моделирования ситуации в Восточной Европе были гораздо скромнее по сравнению с возможностями России. В частности, по этой причине Польша старалась использовать многосторонние европейские и евроатлантические структуры, главным образом ЕС и НАТО, чтобы благодаря внедряемому в жизнь этими организациями восточному измерению как можно в большей степени воздействовать на желаемое ей развитие ситуации на территории Восточной Европы. Одним из характерных признаков восточной политики, которую вело каждое из правительств РП, было преувеличение своих возможностей, отсутствие объективизма в оценке ситуации за восточной границей Польши, применение двойных стандартов, особенно в политике по отношению к России.

Политические польско-российские связи на протяжении всего периода после холодной войны отличались критическим характером, а моменты их улучшений не длились слишком долго. За их удручающее состояние несли ответственность не только Россия, но и Польша. По польской стороне ожидали, что, принимая во внимание исторические трудности и асимметрию в потенциале, именно Россия должна проявлять большую активность в инициировании соглашения с Польшей. Однако не следует забывать о том, что во многих действиях, которые предпринимала Польша в анализируемое время по проблеме европейской безопасности, а особенно безопасности субрегиона Восточной Европы, не учитывались интересы России, что отнюдь не равнялось бы их полному одобрению. Одним из примеров этого было стремление польской дипломатии не допустить во второй половине 2013 года включения России в переговоры, касающиеся соглашения об ассоциации ЕС и Украины по тем вопросам, которые были связаны с экономическими последствиями такого союза для интересов России.

В политике в отношении к России очень часто важные лица польской внешней политики забывали или не хотели помнить о принципе, гласящем, что стремление к укреплению безопасности собственного государства, если во главу угла ставится эффективность, должно учитывать потребности безопасности других государств, в первую очередь близлежащих. Принимая во внимание политику каждого очередного правительства III РП в сфере европейской безопасности, а также отношений с государствами постсоветского пространства, трудно согласиться с господствующим в Польше мнением, что страна делала все возможное, чтобы развивать партнерские и добрососедские отношения с Россией. В Польше среди политиков, публицистов и значительной части польского общества многочисленной была группа лиц, которые выдвигали мнение, не всегда формально эксплицированное, что Польша имеет право или даже обязана вести себя неприязненно по отношению к России, но Россия не должна вести себя недоброжелательно по отношению к Польше, несмотря на осуществляемую Польшей, конечно, вопреки своим декларациям в этой области, антироссийскую политику.

Одним из немногочисленных этапов в политике Польши по отношению к России и в польско-российских связях в рассматриваемый период, который отличался значительным

улучшением польско-российских политических контактов и волей властей обеих сторон нормализовать их, был этап, приходящийся на 2008–2010 годы. В это время была предпринята закончившаяся неудачей попытка прагматизации политики Польши по отношению к России. Начавшийся в конце 2007 года новый этап польской внешней политики постепенно охватывал очередные области, ведя к меньшей или большей модификации прежней польской политики по отношению к России, Украине, Беларуси и Грузии на основании так наз. позитивного реализма. Новые акценты, введенные в польскую восточную политику в это время, повлияли на расширение областей польско-российского сотрудничества. Результатом этого стал значительный прогресс в процессе нормализации контактов Польши и России. Изменения, которые происходили в польской восточной политике в 2008–2010 гг., касались не только практики, но также концепций.

Крушение польского президентского самолета под Смоленском (10 IV 2010), в котором погибли 96 человек, в том числе президент РП Лех Качиньский и его супруга, было одним из самых важных, даже можно сказать, что самым важным фактором, способствующим тому, что развивающийся в 2008–2010 гг. процесс нормализации в межгосударственных отношениях Польши и России постепенно тормозился, вплоть до состояния стагнации в 2011–2013 гг. Смоленская катастрофа, а прежде всего разные точки зрения на ее причины укрепили противостояния в польском обществе и позицию недоброжелательности, а даже враждебности к России. Значительная часть польского политического класса и польского общества не одобряла версии никем не запланированной авиакатастрофы (несчастного случая), причины которой, среди прочего, несоблюдение соответствующих процедур, лежали как по польской, так и по российской стороне. Из анкетных данных следовало, что в годы после смоленской катастрофы более 30% польского общества считало, что ее причиной было покушение на польскую делегацию, которая летела отмечать 70-ю годовщину Катынского расстрела, совершенного властью и специальными службами Советского Союза.

После смоленской катастрофы вопросы, связанные с характером польской политики по отношению к России, а также польско-российские контакты стали одной из самых важных областей политической борьбы в Польше. Для многих политиков и журналистов консервативных правых сил главным критерием польского патриотизма стала представляемая степень антироссийских настроений. В значительной части польского социума усилилось убеждение о том, что следует предпринимать действия, направленные на ослабление и изоляцию России, на минимализацию, а не укрепление сотрудничества с ней. Из-за этого решительно ухудшились внутripольские предпосылки, которые могли бы мотивировать людей, принимающих решения по вопросам польской внешней политики, отходить от видения России в категориях главной угрозы и убеждать совершить ментальный перелом по польской стороне в этой области. Последствием этого был застой в польско-российских отношениях в 2011–2013 гг.

Во внешней политике Польши в 1992–2015 гг. Россия играла главную роль. Однако эта очень большая роль была обусловлена прежде всего ее видением руководящими органами польской внешней политики как главной угрозы для интересов безопасности Польши, а не как признанного партнера в их осуществлении. В течение всего анализируемого периода, в следующих друг за другом этапах польско-российских контактов в 1992–2015 гг. Россия в политике безопасности Польши рассматривалась как главная угроза. Именно таким образом, особенно с половины 90-х годов XX века, трактовали Россию очередные правящие круги Польши, причем не столько в сфере деклараций, сколько в мотивах действительно проводимой политики по отношению к России. Это вытекало в частности из убеждения, что российский империализм имеет вневременной характер и никогда не примет суверенитета Польши. Данное воззрение соотносится с классикой польской геополитической мысли, которая главную угрозу для безопасности Польши усматривает в России.

В период кризиса и конфликта в восточной Украине в 2014–2015 гг. произошел поворот в мышлении людей, предопределяющих курс польской внешней политики, об угрозах со стороны России в военном плане. Впервые по окончании холодной войны в Польше с такой интенсивностью появились мнения о возможности военной агрессии на Польшу со стороны России. В противоположность предыдущему периоду, когда польская сторона представляла неформальную точку зрения, согласно которой Россия составляет главную угрозу для безопасности Польши, в 2014 году, впервые в политике безопасности III РП, Россия была формально признана непосредственной военной угрозой для Польши. Это было указано в официальных государственных документах, прежде всего в Стратегии национальной безопасности Республики Польша (ноябрь 2014 года), а также в выступлениях представителей польского правительства (к примеру, в экспозе министров иностранных дел Польши Р. Сикорского и его преемника Г. Схетыны).

Кризис и конфликт в юго-восточной Украине не изменили значительным образом политику Польши по отношению к России. То, что среди прочего подверглось преобразованиям в 2014–2015 гг., относилось к более сильному акцентированию, чем в предыдущий период, угрозы со стороны России для безопасности Польши, в том числе обращение особого внимания на непосредственную угрозу военного нападения России на Польшу. В 2014–2015 гг. в Польше наблюдался апогей процесса политизации страха (политики страха) по отношению к России.

Одним из самых важных последствий украинского кризиса и конфликта для Польши было ухудшение ее безопасности, в том числе прежде всего рост чувства угрозы, также военной, со стороны России. Это однако не означает, что такая реальная угроза военного нападения со стороны России фактически имела место. В 2014–2015 гг. произошло практически полное замораживание польско-российского политического сотрудничества на самом высоком уровне. Важными непосредственными импликациями украинского конфликта для безопасности Польши были, кроме напряжения чувства угрозы со стороны России, возрастание стремлений к укреплению собственного оборонительного потенциала Польши, усиление сплоченности НАТО и рост вовлеченности этой организации в безопасность Польши и всего субрегиона, а также более тесное двустороннее польско-американское сотрудничество в области военной безопасности.

В интересе Польши было по возможности наиболее быстрое завершение конфликта в восточной Украине. Однако польская дипломатия не проявляла значительной активности в стремлении к его деэскалации. С большим скептицизмом польская сторона принимала очередные соглашения, целью которых было окончание военных действий на основании так называемого нормандского формата (Минск I и Минск II). Кажется, что учитывая геополитическое положение Украины, а также дифференциацию украинского общества, это государство должно и в дальнейшем выполнять буферную функцию. Возможный выход из этой роли должен протекать эволюционно, благодаря одновременной европеизации Украины и России. Польша не должна быть заинтересована „революционным” ускорением процессов, происходящих в украинском обществе. Ответственные политики, руководствуемые правильно понимаемыми национальными интересами, должны отдавать себе отчет в ограничении осуществления даже наиболее стоящих поддержки целей. Политика каждого государства, в том числе внешняя политика Польши и Украины, должна опираться на реальную оценку собственных возможностей, чтобы эти старания чрезмерно не выходили за рамки реальных возможностей их реализации.

Польша, стремящаяся занять роль главного эксперта в ЕС по делам России и постсоветского пространства, пребывающая в Евросоюзе ускорение процесса ассоциации Украины и ЕС, в определенной степени способствовала возникновению ситуации, в которой Украина должна была выбирать: Европейский Союз или Россия? Польские политики не предусмот-

рели главных негативных последствий такого ускорения для самой Украины (напр., потеря Крыма, сильные сепаратистские тенденции на востоке Украины), для российско-украинских отношений и для безопасности Польши. С этой точки зрения решительную поддержку и ангажированность польского политического класса в так наз. демократическую революцию на Украине в 2013–2014 гг. трудно признать успешными. Польская восточная политика потерпела очередное поражение, убедительным примером чего было отстранение Польши от переговоров по решению украинского кризиса, проводимых с середины 2014 года представителями Украины, России, Германии и Франции.

Украинский кризис и конфликт обозначили новую веху в политике безопасности Польши и в польско-российских контактах. Польские власти официально начали трактовать Россию как самую большую угрозу для безопасности Польши и других стран. Значительная часть польских политических элит главную угрозу со стороны России не усматривала уже в чрезмерной зависимости польской экономики от энергетического сырья России или в иных угрозах экономического свойства, но в угрозе непосредственного военного нападения с ее стороны.

Обобщая, неизвестно, в какой степени украинский кризис и конфликт повлияют в длительной перспективе на изменения в прежней восточной политике Польши, в том числе прежде всего на ее политику по отношению к России и Украине. Украинский кризис и конфликт показали небольшую эффективность прежней восточной политики Польши. В этом плане встает вопрос: Каковы будут средне- и долгосрочные последствия украинского конфликта для модификации или существенных изменений прежней польской политики, осуществляемой в этом направлении?

В контексте украинского кризиса и конфликта появляется также принципиальный вопрос о перспективе польско-российского сотрудничества, включающий несколько подпунктов. Какую политику Россия должна осуществлять в отношении к России в ближайшее и более отдаленное время? Будет ли во внешней политике и политике безопасности, осуществляемой по отношению к России, преобладать, как в 2014–2015 гг., направление на непримиримость и противоборство или же ведущей тенденцией станет процесс нормализации сотрудничества с Россией и существенная переоценка отношений с Украиной? Однако в конце 2015 года ничто не указывало на то, что лица, влияющие на внешнюю политику и политику безопасности Польши, стремились к какой-либо модификации прежней политики по отношению к России и Украины. Вместе с тем это не значит, что такие изменения произойдут в следующие годы. В большой степени это будет связано с влиянием украинского конфликта на модификацию восточной политики Германии и всего Евросоюза, а также на политику Соединенных Штатов, проводимую этой державой по отношению к постсоветскому пространству.

Кризис и конфликт на востоке Украины укрепили обоснованность аргументации, что главным игроком на постсоветском пространстве является Россия. Ни одну серьезную проблему на этой территории невозможно решить без участия России, а тем более действуя против России. Вместе с тем это не обозначает, что сторонники данной точки зрения переоценивают возможности России в формировании ближней и дальней международной среды. Именно по этой причине мало эффективной, как и до сих пор, будет польская восточная политика без учета по крайней мере некоторых интересов России на постсоветском пространстве, а прежде всего в Восточной Европе. В длительной перспективе, в стратегических концепциях польской восточной политики, должна доминировать позиция как можно более тесного сотрудничества с политическими и экономическими структурами ЕС и евроатлантическими органами (европеизации России), что в свою очередь должно способствовать эволюции политико-экономической системы России в сторону либеральной демократии.

Украинский кризис и конфликт фальсифицировали эффективность концепции о необходимости устремлений Польши насаждать западные нормы и идеалы на Украине, в Бела-

руси, Молдове без одновременного стремления к вестернизации России. Это связано с тем, что, как указывали сами сторонники этой концепции, ее осуществление предполагало несомненную цену в виде политического конфликта с Россией. Кризис и конфликт на Украине в 2014–2015 гг. должен быть достаточной предпосылкой для изменения этой позиции. За реализацию этой концепции самую высокую цену заплатили сами украинцы. Именно поэтому в контексте данного опыта Польша должна поддерживать эту концепцию и действия на Украине, которые будут идти по пути интеграции Украины с Западом не в оппозиции к России, но вместе с Россией, что не обозначает полной синхронизации этого процесса. Ключевым ведь является само направление действий в данной области. Несмотря на дальнейшее наличие в польско-российских контактах многих спорных сфер, включая иную историческую память поляков и россиян, в долгосрочном интересе безопасности Польши остается осуществление по отношению к России кооперативного и интеграционного, а не противоборствующего видения.

Для нормализации польско-российских отношений особенно существенно то, чтобы последующие власти Польши и России отличались политической волей, направленной на менее конфронтующий способ трактовки спорных вопросов и на компромиссное решение появляющихся проблем, что в польско-российских отношениях является одним из наиболее „дефицитных товаров”. Необходимо отойти от чрезмерно часто выступающего убеждения, в том числе и по польской стороне, согласно которому компромисс понимается как проигрыш. Это требует также изменений во взаимном видении друг друга. Настоящая нормализация во взаимоотношениях между Польшей и Россией будет невозможна, если значительная часть политических элит, массмедиа и обществ двух этих государств будет воспринимать другую сторону в категориях не трудного партнера или даже соперника, а врага. Разница интересов не обязана вести к враждебности. Ключевую роль в области улучшения польско-российских отношений должны сыграть руководящие круги Польши и России. Они могут стремиться к расширению области сходных интересов или же к чрезмерному экспонированию расхождений и разниц интересов, а тем самым будут укреплять в социумах обоих государств позиции, направленные на сотрудничество или конфронтацию.

Mieczysław Stolarczyk

Russland in polnischer Außenpolitik in den Jahren 1992–2015

Zusammenfassung

Das wichtigste Forschungsziel der vorliegenden Monografie ist es, die wichtigsten Stadien der polnischen Politik dem Russland gegenüber in den Jahren 1992–2015 und deren kennzeichnendsten Merkmale zu unterscheiden. Der Verfasser wollte zwar die wichtigsten Anzeichen der polnisch-russischen Zusammenarbeit im oben genannten Zeitraum synthetisch aufgefasst darstellen und die in regierungsübergreifenden (zwischenstaatlichen) Beziehungen am häufigsten bestrittenen Fragen besprechen. Er beabsichtigte u.a. die Ursachen und die Ausdrücke der Diskrepanz von Interessen und auf deren Grund von polnischen und russischen Entscheidungsträgern auf dem Gebiet der Außenpolitik vorgenommenen Zielen sowohl in bilateralen als auch multilateralen Beziehungen zu bestimmen.

Im Bereich der Ost- und Sicherheitspolitik Polens in den Jahren 1992–2015 waren die Beziehungen zum Russland und zur Ukraine von größter Bedeutung. Der östliche Hauptpartner Polens in Anbetracht u.a. des Geschäftsverkehrsvolumens war auf wirtschaftlicher Ebene die Russische Föderation; auf politischer Ebene dagegen spielte die Ukraine die Rolle des strategischen Partners Polens. Neben der Ukraine war Russland das wichtigste Element der polnischen Sicherheitspolitik im Osten. Es ist dabei zu betonen, dass ebenso wie die damalige polnische Politik Russlands und der Ukraine gegenüber waren auch polnisch-russische und polnisch-ukrainische Beziehungen eng miteinander verbunden.

In der Politik Polens dem Russland gegenüber und im weiteren Sinne – in polnisch-russischen Beziehungen in dem Zeitraum 1992–2015 lassen sich sieben Stadien aussondern, von denen sich jedes durch seine eigene Spezifität kennzeichnete. Trotz aller neu auftretenden und für jedes Stadium charakteristischen Akzente spielten hier Elemente der Kontinuität die dominierende Rolle. Das wichtigste Element war darunter eine sehr hohe Stufe der abweichenden Interessen zwischen Polen und Russland in Bezug auf solche Gebiete wie: europäisches Sicherheitssystem und die Rolle der NATO bei dessen Entwicklung und Ausweitung um die Länder der ehemaligen Sowjetunion; energetische Sicherheit und die Bestrebungen Polens, die Lieferquellen von Rohstoffen zu diversifizieren als auch die Bemühungen Russlands, die Übertragungswege für seine Erdgas und Erdöl für Westeuropa zu diversifizieren und das Gebiet Polens und der Ukraine dabei zu übergehen; der historische Streit, in dem die mit ganzheitlicher und sinnvoller Erforschung des Massenmordes von Katyn verbundenen Fragen für Polen von besonderer Bedeutung waren; gegensätzliche Vorstellungen von der Ordnungsschaffung in Osteuropa und vor allem in der Ukraine. Mit der Zeit, nachdem Polen der NATO und der EU beigetreten war, wurde die Zukunft der osteuropäischen Staaten und insbesondere der Ukraine und des Weißrusslands zum schwerwiegenden Problem für polnisch-russische Verhältnisse. Sowohl für Russland als auch für Polen waren osteuropäische Länder eine Art Sicherheitspuffer, doch die beiden Länder hatten unterschiedliche Meinungen dazu, wie der

Puffer gebildet werden sollte. Polnische Regierende sahen die verstärkte Sicherheit Polens in Verstärkung des ukrainischen Puffers durch die Mitgliedschaft der Ukraine in NATO und EU, russische Regierende dagegen erkannten eigene Sicherheit darin, dass die Ukraine den Status eines Landes von außerhalb des Staatsblocks bewährt oder in das russische Sicherheitssystem auf dem GUS-Gebiet (Gemeinschaft Unabhängiger Staaten) aufgenommen wird.

Damalige polnisch-russische Beziehungen waren durch eine sehr große Asymmetrie zu Polens Schaden gekennzeichnet, da die beiden Staaten andere Leistungsfähigkeit hatten und andere Rolle in der Weltpolitik spielten (Polen als ein mittelgroßer Staat in Mitteleuropa gelegen und Russland als eine Großmacht im Zentrum Eurasiens). Im Unterschied zum Russland hatte Polen offensichtlich weniger Möglichkeiten gehabt, um auf die Situation in Osteuropa Einfluss zu nehmen. Unter anderem aus dem Grund war Polen bemüht, europäische und euroatlantische multilaterale Strukturen, v.a. EU und NATO auszunutzen, um dank der von den Organisationen betriebenen Ostpolitik in möglichst größtem Ausmaß den von sich erwünschten Ablauf der Ereignisse in Osteuropa zu beeinflussen. Die von aufeinander folgenden Regierungen der Republik Polen verwirklichte Ostpolitik kennzeichnete sich vor allem durch Überschätzung eigener Möglichkeiten, fehlende Objektivität bei Einschätzung der Situation hinter unserer östlichen Staatsgrenze, Anwendung von doppelten Standards besonders in der Politik dem Russland gegenüber.

Politische Beziehungen zwischen Polen und Russland trugen in der ganzen Zeit nach dem Kalten Krieg Spuren von einer Krisensituation und die Perioden in denen es zur Verbesserung kam, waren relativ kurz. Verantwortlich dafür war nicht nur Russland, sondern auch Polen. Die polnische Seite erwartete zwar, dass wegen historischer Vorfälle und asymmetrischer Leistungsfähigkeiten gerade Russland die Einigung mit Polen aktiver anstreben sollte. Doch es ist auch beachtenswert, dass in der genannten Zeit Polen viele Schritte im Bereich der europäischen Sicherheit, und besonders der Sicherheit der osteuropäischen Subregion unternahm, in denen russische Interessen gar nicht berücksichtigt wurden. Ein gutes Beispiel dafür sind Bestrebungen der polnischen Diplomatie in der zweiten Hälfte des Jahres 2013, die Einbeziehung Russlands in die Gespräche über den Beitrittsvertrag zwischen EU und der Ukraine zu verhindern, obwohl diese Verhandlungen u.a. wirtschaftliche Folgen des Vereins für russische Interessen betrafen.

Es war sehr oft der Fall, dass die Entscheidungsträger auf dem Gebiet der polnischen Außenpolitik in der Politik dem Russland gegenüber das Prinzip vergaßen oder nicht in Erinnerung behalten wollten, dass man seine Sicherheit ohne Rücksichtnahme auf den Sicherheitsbedarf von den Nachbarstaaten nicht erfolgreich verstärken kann. In Hinsicht auf die Politik der aufeinanderfolgenden Regierungen in III. Republik Polen im Bereich der europäischen Sicherheit und der Beziehungen zu postsowjetischen Ländern ist es schwer, mit der in Polen vorherrschenden Meinung einverstanden zu sein, dass Polen alles Mögliche gemacht hat, um partnerschaftliche und nachbarschaftliche Beziehungen zu Russland zu pflegen. Zahlreiche polnische Politiker, Publizisten und ein großer Teil der polnischen Gesellschaft plädierten obwohl nicht immer öffentlich dafür, dass Polen Recht und sogar Pflicht habe, sich dem Russland gegenüber feindlich zu benehmen, aber Russland dürfe zu Polen nie unfreundlich sein, trotz der von Polen, den öffentlichen Erklärungen zuwider, betriebenen antirussischen Politik.

Es waren lediglich wenige Stadien in der polnischen Politik dem Russland gegenüber und in polnisch-russischen Beziehungen in der oben genannten Zeit, in denen es zur wesentlichen Verbesserung und nach dem Willen der beiden Seiten zur Normalisierung der polnisch-russischen politischen Relationen gekommen war. Eins von ihnen fiel auf den Zeitraum 2008-2010, als ein fehlgeschlagener Versuch stattfand, polnische Politik dem Russland gegenüber zu pragmatisieren. Der Ende 2007 angefangene Abschnitt der neuen polnischen Ostpolitik umfasste immer neue Bereiche, um die bisherige Politik Polens gegenüber Russland, Ukraine, Weißrussland und Georgien laut dem sog. positiven Realismus im geringeren oder größerem Maße zu modifizieren. Neue Akzente in der polnischen Ostpolitik damals haben zur Erweiterung der polnisch-russischen Zusammenarbeit

beigetragen, in deren Folge ein guter Fortschritt im Prozess der Normalisierung der Beziehungen zwischen Polen und Russland erzielt werden konnte. Die in der polnischen Ostpolitik in den Jahren 2008–2010 stattfindenden Umwandlungen betrafen nicht nur praktische, sondern auch konzeptionelle Sphäre.

Der sich am 10. April 2010 ereignete Flugzeugabsturz bei Smolensk, in dem alle 96 Insassen des polnischen Flugzeugs mit dem Polens Staatspräsidenten Lech Kaczyński und dessen Ehefrau ums Leben gekommen sind, war einer der wichtigsten, wenn nicht der wichtigste Faktor, der dazu beigetragen hat, dass der sich in dem Zeitraum 2008–2010 entwickelte Normalisierungsprozess in zwischenstaatlichen Beziehungen zwischen Polen und Russland schrittweise verlangsamt wurde bis zur Stockung der bilateralen Beziehungen in den Jahren 2011–2013. Der Flugzeugunfall bei Smolensk und insbesondere unterschiedliche Meinungen über die Ursachen der Katastrophe verstärkten soziale Antagonismen in polnischer Gesellschaft und die Abneigung oder sogar Feindlichkeit gegen Russland. Großer Teil der politischen Klasse und der Bevölkerung Polens wollte nicht zur Kenntnis nehmen, dass das ein unbeabsichtigter Flugzeugunfall war, für dessen Ursachen u.a. Nichtbefolgung der Vorschriften, sowohl die polnische als auch russische Seite schuldig waren. Nach den Umfragen waren über 30% der Gesellschaft in den folgenden Jahren nach der Katastrophe bei Smolensk der Meinung, dass ihre Ursache ein von russischen Behörden und vom Geheimdienst Russlands verübter Attentat auf die polnische Delegation war, die anlässlich des 70. Jahrestages des Massakers von Katyn nach Katyn reiste.

Nach der Katastrophe bei Smolensk wurden alle mit der polnischen Politik dem Russland gegenüber und der polnisch-russischen Beziehungen verbundenen Fragen zu einem der wichtigsten Gebiete des politischen Kampfes in Polen. Für zahlreiche Politiker und Journalisten der konservativen Rechte wurde antirussische Einstellung seitdem zum Hauptkriterium des polnischen Patriotismus. Weite Kreise der polnischen Bevölkerung kamen zur Überzeugung, dass man Russland isolieren und abschwächen sollte, statt die Wechselbeziehungen zu festigen. Infolge der verschlechterten politischen Atmosphäre gab es keine Prämissen, welche die für polnische Außenpolitik zuständigen Personen dazu bewegen würden, einen mentalen Wandel in den bilateralen Beziehungen herbeizuführen. Stattdessen gerieten die polnisch-russische Beziehungen in dem Zeitraum 2011–2013 in eine Sackgasse.

In der Außenpolitik Polens in den Jahren 1992–2015 spielte Russland die führende Rolle. Der Grund dafür war aber die Wahrnehmung Russlands als eine Hauptbedrohung für polnische Sicherheit und nicht als einen anerkannten Partner auf dem Gebiet der Sicherheitspolitik. In den aufeinanderfolgenden Stadien der polnisch-russischen Beziehungen in dem Zeitraum 1992–2015 galt Russland hinsichtlich der Sicherheit Polens als die größte Gefahr. Auf diese Weise wurde Russland, besonders ab der Hälfte der 90er Jahre des 20. Jhs von den folgenden polnischen Regierungen nicht nur deklarativ, sondern auch in der Praxis behandelt. Man war zwar davon überzeugt, dass russischer zeitloser Imperialismus nicht im Stande ist, sich mit Souveränität Polens abzufinden, und das war eine Anknüpfung an geopolitische Meinungen, laut deren die Hauptbedrohung für Sicherheit Polens von Russland kommt.

Zur Zeit der Krise und des Konfliktes in der Ostukraine wurde die Bedrohung seitens Russlands in den Jahren 2014–2015 in militärischer Hinsicht wahrgenommen. Zum ersten Mal nach der Beendigung des Kalten Kriegs kamen in Polen so viele Meinungen über potenziellen russischen militärischen Überfall auf Polen zum Vorschein. Im Gegensatz zur früheren Periode, als es in Polen inoffiziell angenommen wurde, Russland sei eine Hauptbedrohung für Polen, wurde Russland im Jahre 2014 zum ersten Mal in Sicherheitspolitik der III. Republik Polen offiziell für direkte militärische Gefahr erklärt. Das fand seine Widerspiegelung in offiziellen Urkunden, und vor allem in der Strategie der Sicherheit der Republik Polen vom November 2014, als auch in öffentlichen Auftritten von den Vertretern der polnischen Regierung (z.B.: die Regierungserklärung der polnischen Außenminister: Radosław Sikorski und dessen Nachfolgers Grzegorz Schetyna).

Infolge der Krise und des Konfliktes in südöstlicher Ukraine wurde die polnische Politik dem Russland gegenüber grundsätzlich nicht geändert, nur die Gefährdung der Sicherheit Polens von Russland war in dem Zeitraum 2014–2015 noch ausdrücklicher als früher ausgesprochen. Die Politisierung der Angst vor Russland erreichte damals ihren Höhepunkt.

Eine der wichtigsten Folgen der ukrainischen Krise für Polen war verschlechterte Sicherheit unseres Landes und verstärkter Bedrohungsgefühl seitens Russlands, obwohl es tatsächlich keinen Grund dazu gab. In den Jahren 2014–2015 sind politische Beziehungen zwischen Polen und Russland auf höchster Ebene fast völlig zum Stillstand gekommen. Andere unmittelbare Folgen des ukrainischen Konfliktes für Sicherheit Polens waren: erhöhte Bestrebungen, das polnische Verteidigungspotential zu stärken; bessere Kompaktheit der NATO und deren größere Interesse für Sicherheit Polens und unserer Subregion; die Festigung der bilateralen Zusammenarbeit zwischen USA und Polen im Bereich der militärischen Sicherheit.

Es lag im Interesse Polens, den Ukraine-Konflikt so schnell wie möglich zu Ende zu bringen, doch die polnische Diplomatie betätigte sich nicht aktiv genug auf dem Gebiet. Polnische Seite hatte skeptische Einstellung zu weiteren Übereinkommen, die bezweckten, im Rahmen des sog. Normandie- Formats (Minsk I und Minsk II) mit den Kriegshandlungen Schluss zu machen. Aus Rücksicht auf geopolitische Lage der Ukraine und die in der ukrainischen Gesellschaft auftretenden Antagonismen sollte dieser Staat wahrscheinlich nach wie vor eine Pufferfunktion erfüllen. Eventuelle Veränderung des Status sollte evolutionistisch durch gleichzeitige Europäisierung von Ukraine und Russland erfolgen. Polen sollte für „revolutionäre“ Beschleunigung des Wandels von der ukrainischen Gesellschaft nicht optieren. Die sich von besten nationalen Interessen leiten lassenden verantwortungsbewussten Politiker sollten sich über Beschränkungen bei Verwirklichung erhabenster Ziele im Klaren sein. Jede Staatspolitik, also auch die Außenpolitik von Polen und Ukraine sollte darauf fußen, eigene Möglichkeiten realistisch zu beurteilen und nicht zu hoch hinauszuhelfen.

Das die Rolle eines EU-Experten für Russland und das postsowjetische Gebiet anstrebende Polen, das einen möglichst schnellsten Beitritt der Ukraine zur Europäischen Union durchzusetzen versuchte, trug einigermaßen dazu bei, dass die Ukraine zwischen Europäischer Union und Russland wählen musste. Polnische Politiker haben zwar die negativen Folgen solch einer Beschleunigung für die Ukraine selbst (z.B.: Krimverlust, starke separatistische Tendenzen im Osten der Ukraine), für russisch-ukrainische Beziehungen und für die Sicherheit Polens gar nicht berücksichtigt. Demzufolge ist es schwer, das Engagement der polnischen politischen Klasse in sog. demokratische Revolution in der Ukraine in den Jahren 2013–2014 als Erfolg anzusehen. Die polnische Ostpolitik erlitt weitere Niederlage und ein vielsagendes Beispiel dafür war die Außerachtlassung Polens bei den seit der Hälfte 2014 geführten Gesprächen über Lösung der Ukraine-Krise, an denen die Vertreter von Ukraine, Russland, Deutschland, und Frankreich teilnahmen.

Die Krise und der Konflikt in der Ukraine haben eine neue Zäsur in der polnischen Sicherheitspolitik und in polnisch-russischen Beziehungen markiert. Russland wurde von polnischen Behörden als die größte Bedrohung für polnische und internationale Sicherheit. Ein großer Teil der politischen Elite erkannte die Hauptgefahr seitens Russland nicht in übermäßiger Abhängigkeit Polens von russischen Rohstoffen oder in anderen wirtschaftlichen Gefahren, sondern in der Gefahr des direkten bewaffneten Angriffs Russlands.

Es ist im Allgemeinen große Unbekannte, inwieweit die Situation in der Ukraine in Zukunft die in der polnischen Politik dem Russland und der Ukraine gegenüber erfolgenden Veränderungen beeinflussen wird. Der Ukraine-Konflikt enthüllte zwar geringe Effizienz der bisherigen polnischen Ostpolitik. Im Zusammenhang damit steht man vor der Frage, ob unsere Ostpolitik infolge des Ukraine-Konfliktes sich nachhaltig modifizieren oder fundamental verändern lässt.

Im Zusammenhang mit der ukrainischen Krise müssen folgende Fragen gestellt werden: Was für Politik dem Russland gegenüber sollte Polen auf kurze und lange Sicht verfolgen? Werden die Außenpolitik und die Sicherheitspolitik Polens, so wie es in dem Zeitraum 2014–2015 der Fall war,

durch Unnachgiebigkeit und Konfrontation gekennzeichnet oder werden die Beziehungen zum Russland endlich normalisiert und die Beziehungen zur Ukraine wesentlich revidiert? Ende 2015 deutete nichts darauf hin, dass polnische Politiker nach irgendwelcher Umorientierung der bisherigen Ostpolitik streben werden. Das soll aber nicht heißen, dass die Absicht in den nächsten Jahren nicht zustande kommt. Es wird im großen Maße von der Modifizierung des Ostpolitik Deutschlands und der ganzen Europäischen Union als auch der Politik der Vereinigten Staaten den postsowjetischen Staaten gegenüber abgänglich sein.

Der Ukraine-Konflikt hat bewiesen, dass Russland auf dem postsowjetischen Gebiet der Hauptspieler ist. Es lässt sich kein ernstes Problem ohne Russlands Beisein und dem Russland zuwider lösen. Es bedeutet aber nicht, dass man die Möglichkeiten Russlands zur Gestaltung der näheren und weiteren internationalen Umwelt überschätzen sollte. Wenn polnische Ostpolitik erfolgreich werden sollte, hat sie mindestens einige Interessen Russlands auf dem postsowjetischen Gebiet, vor allem in Osteuropa zu berücksichtigen. Die langfristige politische Strategie sollte dagegen die Option beachten, Russland an politische und wirtschaftliche EU-Strukturen und euroatlantische Sicherheitsstrukturen so eng wie möglich zu binden (Europäisierung Russlands), was eine Umwandlung des wirtschaftspolitischen Systems Russlands in liberale Demokratie begünstigen sollte.

Das Konzept davon, dass Polen eine Verwestlichung von Ukraine, Weißrussland und Moldawien, jedoch nicht von Russland anstreben sollte, hat sich nicht bewahrheitet. Seine Befürworter haben schon selbst darauf hingewiesen, dass die Verwirklichung des Konzeptes den unvermeidlichen politischen Konflikt mit Russland nach sich ziehen musste. Die ukrainische Krise (2014–2015) sollte schon die genügende Prämisse für Aufgabe der Meinung sein. Für Realisation des Konzeptes haben die Ukrainer selbst den höchsten Preis bezahlen müssen. Eingedenk der Erfahrungen sollte Polen solche Ideen und Handlungen in der Ukraine unterstützen, welche eine Integration der Ukraine mit westlichen Ländern, aber doch nicht in Opposition zum Russland, anstreben würden. Der Prozess braucht aber nicht völlig synchronisiert werden, hier zählt schon die Richtung des Verfahrens selbst.

Obwohl es in polnisch-russischen Beziehungen immer noch viele strittige Bereiche gibt, um nur das unterschiedliche historische Gedächtnis bei Polen und Russen zu erwähnen, bleibt dem Polen nur, im nachhaltigen Interesse der Sicherheit Polens keine Konfrontations- sondern eine Integrationspolitik dem Russland gegenüber zu verfolgen.

Zwecks der Normalisierung der polnisch-russischen Beziehungen müssen polnische und russische Behörden auf konfrontative Handlungen verzichten und alle Probleme durch einen Kompromiss lösen. Man muss zwar die auch in Polen gängige Überzeugung aufgeben, Kompromiss sei eine Niederlage; dazu braucht man aber gegenseitige Einstellung zu ändern. Die richtige Normalisierung der gegenseitigen Beziehungen zwischen Polen und Russland erfolgt dann, wenn weite Kreise der Politiker, der Massenmedien und der Bevölkerung von den beiden Staaten die andere Seite für einen schweren Partner oder Konkurrenten und nicht einen Feind halten werden. Unterschiedliche Interessen müssen nicht unbedingt eine Feindlichkeit zur Folge haben. Die wichtigste Rolle bei Verbesserung der bilateralen Beziehungen haben die in Polen und Russland regierenden Gruppen. Sie können entweder die Ebene der gemeinsamen Interessen erweitern oder die Diskrepanzen und Meinungsverschiedenheiten allzu hervorzuheben, also entweder auf Zusammenarbeit oder auf Konfrontation ausgerichtet sein.

Redaktor
Barbara Konopka

Projektant okładki
Krzysztof Dziki

Redaktor techniczny
Andrzej Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Łamanie
Grażyna Szewczyk

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-856-9

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-857-6

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail:wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 33,75. Ark. wyd. 46,0. Papier offset.
kl. III, 90 g. Cena 60 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław